

POLITIHØGSKOLEN

Hvordan vektlegger politiet psykisk vold ved planlegging og gjennomføring av tilrettelagte avhør av barn?

«Å fange en følelse med ord»

Tone Sørumsaugen

Erfaringsbasert Master i etterforskning

Kull 2017

Oppgavens tittel: Hvordan vektlegger politiet psykisk vold ved planlegging og gjennomføring av tilrettelagte avhør av barn?

Undertittel: «Å fange en følelse med ord» (deler av sitat fra informant 2)

Veileder for oppgaven: Førstemanuensis Geir Aas, Politihøgskolen

Antall ord etter fratrekk for innholdsfortegnelse, forord, sammendrag, abstract og litteraturliste: 23992

Illustrasjon forside: privat foto

© Tone Sørumsaugen

Masteravhandling for studiet: Erfaringsbasert etterforskning

Omfang: 30 studiepoeng

Politihøgskolen i Oslo

November 2020

Sammendrag

Utgangspunktet for denne oppgaven er en undring via egne erfaringer gjennom flere år, over hvordan politiet vektlegger psykisk vold ved etterforskning av vold i nære relasjoner.

Hvordan vurderer politiet psykisk vold som tema når de planlegger og gjennomfører tilrettelagte avhør av barn? Vold i nære relasjoner generelt, og vold og overgrep mot barn spesielt, har de siste årene fått større oppmerksomhet og en tydeligere prioritet i politiets etterforskningsarbeid. Vold er et stort og komplekst begrep i seg selv. Spørsmålene blir videre: Hvordan forstår politiet begrepet psykisk vold, hva er politiets forståelse av den psykiske voldens skadepotensial, hvordan skal man håndtere bestemmelsen i straffeloven § 282, hva er bevisutfordringene og hvilke barrierer kan være til hinder for fokus på psykisk vold.

For å innhente informasjon som kan belyse spørsmålene mine gjorde jeg en kvalitativ undersøkelse hvor det ble gjennomført åtte semistrukturerte intervjuer av politiadvokater og spesialavhørere i to politidistrikter. Informantene har erfaring fra etterforskning og tilrettelagte avhør. Svarmaterialet ble analysert og kategorisert ut fra mine utarbeidede forskningsspørsmål. Materialet er videre diskutert opp mot teori og egne erfaringer.

Undersøkelsen har gitt innblikk i at praksisutøvere på etterforskningsfeltet forstår begrepet psykisk vold som diffust og utfordrende å konkretisere. Resultatene fra studien viser videre at det er en rådende oppfatning at psykisk vold potensielt er vel så skadelig som fysisk vold. Til tross for dette er det mest fokus på den fysiske volden i både planlegging og gjennomføring av tilrettelagte avhør av barn. Undersøkelsen frembringer informasjon som tilsier at det er usikkerhet rundt hvilke handlinger som egentlig dekkes av ordlyden «andre krenkelser» i straffeloven § 282, og at dette i seg selv kan være forstyrrende for fokuset på å avdekke psykisk vold. Majoriteten av informantene framholder betydningen av å tilegne seg mer kunnskap og økt fenomenforståelse om psykisk vold. Det reflekteres rundt hvordan holdninger og kultur i politiet og samfunnet for øvrig, medfører at det gis mest oppmerksomhet til det synlige og håndgripelige. Familien og hjemmet som institusjoner har tradisjonelt vært ansett som lukket og privat, dette gjør avdekking ekstra utfordrende. Funnene viser at det oppfattes som krevende å forstå hvordan man skal tilnærme seg temaet psykisk vold i det enkelte avhør. For større oppmerksomhetsfokus rundt dette kreves en bredere samhandling mellom flere aktører i straffesakskjeden, samt et nært samarbeid med rådgivere ved Statens barnehus.

Abstract

As a police investigator working in the field of domestic violence, I have, over the years, grown more and more aware of the challenges investigating the psychological aspects of domestic violence. This growing awareness became the starting point of this thesis.

How is the police emphasizing psychological violence as a topic when they plan and execute judicial interviews of children? Domestic violence in general, and violence and abuse against children in particular, has over the last years gained more attention and become a priority in the investigative work of the police. The questions we face onwards are: how does the police understand the term psychological violence, what is the police's understanding of the psychological violence damage potential, how is the interpretation of the penal code provision in Section 282, what are the challenges facing evidence, and which barriers can divert the focus from psychological violence.

To obtain information that may enlighten my questions, I conducted a qualitative interview-survey. A total of eight semi-structured interviews of police attorneys and specialized interrogators, from two different policedistricts were completed. The informants have experience from investigation and judicial interviews. Answers were analysed and categorized from current research questions. The material was then discussed and compared to theory and own experiences. The survey has shown that practitioners in the field of investigation understand the term psychological violence as diffuse and challenging to concretise. The results from the study joined standing opinion that psychological violence is as injurious as physical violence. Despite this, the focus heavily lies on the physical violence, in both planning and execution of judicial interviews. The survey reveals information that indicates there are insecurities concerning which actions are actually covered by the phrase "other violations" in Section 282 and that this itself can have a disturbing effect concerning the focus on exposure of physiological violence. Most of the informants maintain the significance of acquiring more knowledge and understanding about psychological violence. Reflections around how attitudes and culture both in the police and society cause most attention towards the visible and tangible. Traditionally, the family has been regarded shut and private, which makes exposure even more challenging. The results show that it is perceived as demanding to comprehend how to approach the topic of psychological violence in the judicial interview. It needs a broader cooperation due to the investigation, as well as a tighter cooperation with the professionals at Statens Barnahus.

Forord

En treårig reise har ved slutføringen av denne oppgaven kommet til et punkt som kan kalles målet. Når det gjelder dette masterstudiet vil det være svært treffende å benytte seg av uttrykket, eller klisjeen, om at selve veien har vært målet. Det har vært en givende, lærerik og utviklende vei fylt av mye hardt arbeid og interessante opplevelser knyttet til diskusjon og refleksjon. De ulike fagemner underveis har vært berikende; vi har hatt gode forelesere og engasjerte medstudenter. Jeg har fått nye perspektiver på faget etterforskning generelt. Jeg er svært takknemlig for den muligheten jeg har fått til å avslutte masterstudiet med å fordype meg i temaet psykisk vold, og tilliggende utfordringer i forbindelse med å avdekke dette i tilrettelagte avhør.

Denne høsten er det 30 år siden jeg startet ved det som den gang het Politiskolen i Oslo. Å se seg tilbake er en selsom opplevelse av å innse at svært mye har skjedd i samfunnsutviklingen generelt, og i det å utøve politirollen spesielt. Dette gjelder ikke minst innen etterforskningsfaget. At man nå kan dra nytte av sine erfaringer og bruke disse aktivt inn i et masterstudium sier også noe om at kvaliteten av norsk politifaglighet er i ferd med å nå et høyt nivå. Takk skal behørig rettes til flere i anledning av slutføring av denne masteroppgaven. En stor takk til min stadig engasjerte, kunnskapsrike og alltid «påloggede» veileder Geir Aas ved Politi- og politihøgskolen. Du har vært svært inspirerende og til uvurderlig hjelp underveis i hele prosessen. Takk til velvillige og imøtekommende informanter i politidistriktene som stilte opp til intervjuer i undersøkelsen min. Deres bidrag har vært avgjørende betydningsfullt, det var en glede og møte slike entusiastiske og dedikerte kolleger.

Takk til medstudenter ved PHS , og takk til Innlandet politidistrikt for å ha gitt meg denne muligheten. En stor takk til gode kolleger med psykologspesialist Hege Frostad og politioverbetjent Heidi Staxrud i spissen. Dere har bidratt med gode innspill og nyttige refleksjoner som har gitt meg både draghjelp og inspirasjon. I særdeleshet rettes en varm takk til den solide og hjertegode flokken min på hjemmebane bestående av mann, barn, svigerbarn og hund. Dere gir meg på hver deres måte støtte og motivasjon til å opprettholde nysgjerrighet og arbeidsglede. Mitt håp er at temaet psykisk vold i forbindelse med etterforskning av vold i nære relasjoner vil bli ytterligere satt på dagsorden, og at jeg videre får ta del i fortsatt diskusjon og grubling rundt disse utfordringene.

Innhold

Sammendrag	3
Abstract	4
Forord	5
1. Introduksjon og bakgrunn for valg av tema	8
Bakgrunn	8
Avgrensning av oppgaven	9
Oppbygging av oppgaven	10
Problemstilling og forskningsspørsmål	10
Vold i nære relasjoner	10
Rettsvern og lovbestemmelser	11
Straffeloven § 282	11
Andre aktuelle lovbestemmelser	12
Tilrettelagt avhør	12
2. Teori – psykisk vold	13
Hva er psykisk vold	13
Barn som opplever vold i hjemmet	14
Psykisk vold og skadepotensial	14
Hva hindrer fortellingen om psykisk vold / barrierer for innsyn	15
Tabuer	16
Holdninger og kunnskap	17
3. Metode	18
Innledning	18
For forståelse og transparens	18
Å forske på egen profesjon	20
Fenomenologisk tilnærming	20
Forskingskvalitet – reliabilitet, validitet og generaliserbarhet	21
Valg av forskningsmetode – semistrukturerte intervjuer	22
Utvalg av informanter og gjennomføring av intervjuer	23
Transkribering og analyse	23
4. Presentasjon av funn	24
Innledning	24
Hvordan politiet forstår psykisk vold	25
Politiets forståelse av den psykiske voldens skadepotensial	29
Å håndtere lovbestemmelsen	31
Bevisutfordringer	34

Barrierer som medfører mindre fokus på psykisk vold	37
5. Diskusjon	42
Innledning	42
Hvordan politiet forstår psykisk vold	42
Politiets forståelse av den psykiske voldens skadepotensial	46
Å håndtere lovbestemmelsen	50
Bevisutfordringer	53
Barrierer som kan medføre mindre fokus på psykisk vold	57
6. Oppsummering og avsluttende betraktninger	62
Oppsummering	62
Avsluttende betraktninger	63
7. Litteraturliste	66
Vedlegg	71
Vedlegg 1 - informasjonsskriv og samtykkeerklæring	71
Vedlegg 2 – intervjuguide	74
Vedlegg 3 - svarbrev fra NSD (Norsk senter for forskningsdata)	76
Vedlegg 4 - svarbrev fra POD (Politidirektoratet)	79

1. Introduksjon og bakgrunn for valg av tema

Bakgrunn

Gjennom en årrekke har avhør av barn vært kjernen av mitt arbeidsfelt som politietterforsker. Jo mer jeg har erfart, og jo mer jeg har tilegnet meg av kunnskap om barn, kommunikasjon samt fenomenkunnskap omkring vold og overgrep, desto mer spennende og krevende har oppgaven framstått. Samtidig er det slik at jo mer kunnskap, jo større blir erkjennelsen av et uuttømmelig kunnskapsbehov.

Over tid har det vokst fram en undring hos meg over hvordan politiet håndterer temaer knyttet til psykisk vold når vi etterforsker saker innenfor familievoldfeltet. Samtidig har det også vokst frem en erkjennelse av at politiet her har et stort avdekkingspotensial. Som følge av egne og kollegaers erfaringer rundt dette, er jeg blitt nysgjerrig på hvilke holdninger og kunnskaper som finnes hos politiet når det gjelder psykisk vold som fenomen, og hvilke utslag dette gir seg i forbindelse med etterforskning av slike saker.

Det finnes mye forskning rundt hvordan politiet håndterer vold i nære relasjoner. Det er imidlertid få undersøkelser omkring hvordan politiet prioriterer psykisk vold i en slik etterforskning (Aas, 2019). Meg bekjent er det pr nå lite forskning på hvordan norsk politi fokuserer på den psykiske volden ved tilrettelagte avhør av barn.

Jeg har erfart kompleksiteten i avhørene av barn som inngår som en del av informasjonsinnhenting i en etterforskning. For noe tid tilbake gjennomførte jeg tilrettelagte avhør av to søsken hvor det var mistanke om at far til barna hadde utsatt mor for fysisk og psykisk vold. Etter en temmelig lang første avhørssekvens av jente 14 år som forteller om et hjem preget av fars regelregime, og hvordan hun hele tiden tilpasser seg dette for å unngå at far blir sint, blir jeg i første pause av avhøret møtt med følgende kommentar fra avhørsledende påtalejurist: «Nå må vi snart bevege oss over på de straffbare temaene og komme til saken». Flere lignende erfaringer i mitt virke som spesialavhører gjør at jeg undrer meg over om politiet i tilstrekkelig grad har fokus på å etterforske psykisk vold når etterforskningen dreier seg om vold i nære relasjoner.

Mitt mål med oppgaven, og min hovedproblemstilling, er å undersøke hvordan politiets avhørsledere og spesialavhørere vektlegger psykisk vold som tema under planlegging og gjennomføring av tilrettelagte avhør av barn. En del av målet vil også være å sette fenomenet psykisk vold på dagsorden for å undersøke nærmere hvilke forutsetninger, i form av

holdninger og kunnskaper, politiet har for å avdekke slike forhold. Som en del av dette er det også naturlig å fokusere på at psykisk vold også innebærer det å leve i et hjem der vold utøves mellom omsorgspersoner. Hvis det faktisk er slik at politiet i hovedsak er opptatt av å avdekke fysisk vold framfor psykisk vold, hvorfor er det i så fall slik?

Et annet spørsmål som er viktig å stille seg før man påbegynner en slik undersøkelse er hvorvidt det er av samfunnsmessig betydning og interesse at vi får bedre kunnskap om hvorvidt politiet har fokus på psykisk vold ved avhør av barn. Å beskytte barn mot vold og overgrep er en prioritert samfunnsoppgave, men for å kunne beskytte må samfunnet vite mer om hvem som rammes, på hvilken måte og hvilke konsekvenser det kan ha. Å avdekke og dokumentere faktiske forhold rundt dette har vist seg utfordrende, og det skyldes flere grunner. Et par av årsakene er at det skjer innad i familien, innenfor hjemmets fire vegger, samt at barn sjelden blir spurt direkte om hva de har opplevd (Hafstad og Augusti, 2019; Øverlien, 2012). Det viser seg å være problematisk å tallfeste statistisk hvor mange barn i Norge som utsettes for psykisk vold. Dette har blant annet sammenheng med ulike definisjoner av hva psykisk vold dreier seg om (Edwardsen, 2019).

Formålet med oppgaven vil være av teoretisk tolkende art i den forstand at jeg først vil innhente data som kan belyse problemstillingen via intervjuundersøkelser. Deretter vil jeg finne ut av i hvilken grad eksisterende teorigrunnlag og aktuelle begreper kan gi forståelse av funnene (Bukve, 2016).

Formelt sett er undersøkelsen godkjent av Norsk senter for forskningsdata (vedlegg 3), og søknad til Politidirektoratet om gjennomføring er innvilget (vedlegg 4).

[Avgrensning av oppgaven](#)

Oppgaven vil belyse politiets håndtering av etterforskning i saker som defineres som mishandling i nære relasjoner, og hvor barn under 16 år er involvert. Disse sakene vil som oftest komme inn under lovbestemmelsen § 282 i straffeloven. Det snevres videre inn mot hva politiet foretar seg i planlegging og gjennomføring av avhør av barn som potensielt er utsatt for direkte psykisk vold, eller som er utsatt for psykisk vold i form av at de lever i et hjem der vold utøves mot dem selv eller andre nære familiemedlemmer. Slike politiavhør av barn ble tidligere benevnt som dommeravhør. Etter lovendring i 2015 er begrepet endret til tilrettelagte avhør (Justis- og beredskapsdepartementet, 2015b).

Oppbygging av oppgaven

Oppgaven er hovedsakelig bygd opp etter IMRaD-modellen. Dette er et praktisk oppsett ofte benyttet i vitenskapelige artikler (Søk & skriv, 2020). Oppgaven vil derfor starte med en introduksjon som omfatter begrepsbeskrivelser, teori og forskningsspørsmål. Deretter kommer beskrivelse av metoden som er benyttet, og hvordan jeg har gått fram for å innhente informasjon. Resultatdelen av oppgaven inneholder en fyldig presentasjon av funn fra intervjuene. Til slutt kommer diskusjonsdelen hvor jeg tolker og diskuterer hvilken betydning resultatene har sett i lys av forskningsspørsmålene.

Problemstilling og forskningsspørsmål

Hovedproblemstilling for oppgaven er hvordan politiadvokater og spesialavhørere vektlegger psykisk vold ved planlegging og gjennomføring av tilrettelagte avhør ved etterforskning av vold i nære relasjoner.

Hovedproblemstillingen operasjonaliseres via følgende spørsmål:

- Hvordan forstår politiet begrepet psykisk vold
- Hva er politiets forståelse av den psykiske voldens skadepotensial
- Hvordan skal man håndtere lovbestemmelsen straffeloven § 282
- Hva er utfordringene når det gjelder å bevise psykisk vold
- Hvilke barrierer kan medføre mindre fokus på psykisk vold

Vold i nære relasjoner

Som nevnt over er vold i nære relasjoner et relativt nytt begrep. Kvinnebevegelsen og kvinnefrigjøringen startet på 1970-tallet en forandring som etter hvert ga større bevissthet rundt vold mot kvinner som foregikk i det skjulte innenfor familien. Den feministiske bevegelsen tok til orde for at vold mot kvinner også gikk utover barna. Det ble framholdt at årsakene primært er samfunnsmessige og sosiale, og ikke som tidligere ansett som individuelle og psykologiske problemer. Det ble gradvis et politisk fokus mot familievold som samfunnsproblem, også i Norge (Råkil, 2002). Fra slutten av 1990-tallet og fram til i dag har regjeringen lagt fram flere handlingsplaner mot vold i nære relasjoner. Den private volden har gradvis blitt mer synlig, mindre privat og et offentlig anliggende. Hvordan man vil definere en «nær relasjon» vil variere hvem du spør. Når det gjelder «vold i nære relasjoner» knyttet opp til bestemmelsen i norsk straffelov vil det omfatte all fysisk og psykisk vold samt

trusler mellom nåværende og tidligere familiemedlemmer. Det omfatter også barn som vitne til slik vold som nevnt, samt straffbar kjønnslemlestelse og tvangsekteskap (Lillevik, 2019).

Rettsvern og lovbestemmelser

Politiet er satt til å være beskytter av samfunnets borgere (Myhrer, 2014). Norge tilhører det lille mindretallet av stater i verden hvor det er totalforbud mot enhver form for vold. Historien forteller oss at det for ikke altfor mange år tilbake var tillatt for voksne å daske eller klapse barn (Andersland og Mevik, 2016). Vi lever i en rettstat, en moderne velferdsstat, hvor vi forventer at staten sikrer rettssikkerhet for alle borgerne (Grøvdal, 2012). Norsk lovgivning er blant en av verdens strengeste, og Norge var også et av de første land som ratifiserte FNs konvensjon om barnets rettigheter (Aakvaag, Thoresen og Øverlien, 2016).

En høyesterettsdom fra 2010 viser til at barn har krav på et selvstendig vern, og gir en tydelig beskrivelse av at det er straffbart å utsette barn indirekte for vold ved at de ser, hører eller blir gjort kjent med i ettertid at det begås vold mellom deres omsorgspersoner. Høyesterett er i denne dommen tydelig på at det å overvære vold og annen mishandling mot noen av sine aller nærmeste, skaper samme vedvarende utrygghet og betydelig risiko for langvarige skadevirkninger som det gjør for de voksne som direkte blir utsatt for vold (HR-2010-01426A).

Straffeloven § 282

Lovgivningen fra tidligere straffelov av 1902; § 219 som gjaldt vold mellom nærstående i familieforhold, ble videreført i straffeloven § 282 fra 2005. Den nye bestemmelsen trådte i kraft 1. oktober 2015, og loven fra 1902 ble opphevet (Justis- og beredskapsdepartementet, 2015c). Straffebudet har overskriften «Mishandling i nære relasjoner» og omfatter alle former for fysisk og psykisk vold. Bestemmelsen angir gjerningsbeskrivelser som trusler, tvang, frihetsberøvelse, vold eller andre krenkelser, i form av mishandling som alvorlig eller gjentatt blir forøvet i en nær relasjon. Lovgiver beskriver i forarbeider at «på annen måte krenke» som i tidligere straffeloven § 219, eller som «andre krenkelser» i nåværende § 282, er ment å favne psykiske krenkelser og trusler om vold. Proposisjonen som ligger til grunn for bestemmelsene, beskriver en intensjon om at de innholdsmessig skal fange opp kompleksiteten og helheten i disse forholdene. Bestemmelsen er kjønnsnøytral, og det er intet krav om at krenkelsene må ha hatt medført skade på den utsattes kropp eller sjel (Justis- og politidepartementet, 2005a). I en rekke dommer fra Høyesterett er det slått fast at

kjerneområdet for mishandlingsbestemmelsen er vedvarende og gjentakende mishandling av den nærstående (HR 2019-1787).

Andre aktuelle lovbestemmelser

Foruten straffeloven vil også FNs barnekonvensjon, barneloven, barnevernloven og sågar Grunnloven være av betydning for å beskytte barns rettsvern. Grunnloven § 104 gir beskrivelser av barns selvstendige rettigheter, og gir grunnlovfesting av to viktige artikler i Barnekonvensjonen. Dette gjelder artikkel 3 om at hensynet til barnets beste skal være grunnleggende ved avgjørelser som gjelder barn, og artikkel 19 som gjelder barns rett til å bli hørt og få vektlagt sin mening (Mevik og Edvardsen, 2016). FNs barnekonvensjon formidler at vold består av både psykisk og fysisk vold, og at begge deler kan ha store konsekvenser for barns utvikling.

Barnekomiteen i FN har i sin rettslige vurdering av artikkel 19 fastslått at enhver form for psykisk vold rammes av denne artikkelen. Komiteen gir en definisjon av hva psykisk vold overfor et barn kan innebære; eksempelvis at barnet opplever følelsesmessig avvisning, blir truet, skremt eller latterliggjort. Det at barn er vitne til vold i hjemmet vil også betegnes som psykisk vold (Aas & Andersen, 2017). Barneloven § 30, tredje ledd uttrykker barns rett til beskyttelse mot vold slik: «Barnet må ikke bli utsett for vald eller på anna vis bli handsama slik at den fysiske eller psykiske helsa blir utsette for skade eller fare...-bruk av vald og skremmande eller plagsam framferd eller anna omsynslaus åtferd overfor barnet er forbode» (Barnelova, 1981).

Tilrettelagt avhør

Etter bestemmelser i Grunnloven § 104 og FNs barnekonvensjon artikkel 12, har barn rett til å bli hørt og si sin mening i saker som gjelder dem selv. I forbindelse med politiets etterforskning kan dette gjøres i et tilrettelagt avhør som gjennomføres ved et av landets barnehus, og som senere kan avspilles i en eventuell rettslig behandling. Reglene rundt tilrettelagte avhør er beskrevet i straffeprosessloven § 239 (Barne-ungdoms- og familiedirektoratet, 2018). Straffeprosessloven § 239 regulerer at et tilrettelagt avhør skal gjennomføres av en spesialutdannet politietterforsker, videre omtalt som spesialavhører. Avhørene skjer under ledelse av en påtalejurist med utvidet påtalekompetanse, omtalt som avhørsleder. Samme bestemmelse gir også regler for at tilrettelagte avhør kan benyttes for

særlig sårbare voksne, samt i enkelte tilfeller for barn mellom 16 og 18 år. Avhørene skal som hovedregel gjennomføres ved et av landets barnehus. Et tilrettelagt avhør er faseinndelt og bygger på bruk av den dialogiske samtalem metode, utviklet av forskerne Gamst og Langballe, (2004).

2. Teori – psykisk vold

Hva er psykisk vold

Begrepet psykisk vold vil være å anse som et nøkkelbegrep i min undersøkelse. Det vil derfor være nødvendig med en presisering av hvilken mening dette begrepet tillegges i denne sammenheng (Johannesen, Tuft og Christoffersen, 2016). Psykisk vold er i forbindelse med britiske undersøkelser av voldsutsatte barn og unge blitt betegnet som en skjult og lite vektlagt form for barnemishandling (Cawson, Wattam, Brooker og Kelly, 2000). Fenomenet psykisk vold beskrives som alle måter å skade, skremme eller krenke andre på, eller å styre og dominere andre ved hjelp av en bakenforliggende makt eller trussel (Isdal, 2000). Skadepotensialet er ikke fysiske skader, og det benyttes ikke nødvendigvis fysisk makt. Felles for nevnte handlinger er likevel at de betegnes som vold, og at det ofte er handlinger innenfor rammene av et nært familieforhold. Psykisk vold kan deles inn i sju grupper for hvordan den kan arte seg overfor den eller de som blir utsatt:

- direkte trusler,
- indirekte trusler,
- latterliggjøring og det å bli ydmyket av en som står en nær,
- innsnevring av en persons personlige frihet i form av å kontrollere den andre,
- utagerende sjalusi,
- isolering
- neglisjerende atferd som en form for emosjonell vold (Isdal, 2000).

Barne-, ungdoms -og familiedirektoratet beskriver på sin hjemmeside (lest 04.01.2020) at psykisk vold kan være holdninger eller handlinger mot barn som oppleves negative eller fiendtlige, uten bruk av fysisk makt. Følelser hos barnet kan som en følge av dette være frykt, avmakt, skyld, skam, følelse av mindreverd, fortvilelse eller en grunnleggende følelse av å ikke være ønsket eller elsket. Psykiske overgrep kan være vanskelig å definere og sette ord på.

Det kan dreie seg om kroniske holdninger og handlinger fra en forelder overfor barnet som resulterer i en konstant bekymring og usikkerhet hos barnet (Killèn, 2009).

Forskningslitteraturen gir en typologisering av psykisk vold angitt i fire dimensjoner:

1) angrep mot integritet og selvfølelse, 2) å holde tilbake følelsesmessig støtte, 3) eksplisitte og implisitte trusler og 4) kontroll og frihetsbegrensning. Disse begrepene rommer i seg selv et så vidt spekter som også forekommer i vanlige familieliv. Utfordringene er å avdekke om slike type handlinger kan sies å bære preg av et regime som vil utgjøre skadelige overgrep mot barn (Maiuro, 2001 slik beskrevet i Aas og Andersen, 2017).

Barn som opplever vold i hjemmet

Norges Høyesterett har som tidligere nevnt i dom fra 2010 slått fast at barn som er vitne til vold mot andre familiemedlemmer i sitt hjem er å betrakte som en fornærmet, et offer. Barn som lever i hjem hvor det utøves vold er å anse som utsatt for psykisk vold (Aas & Andersen, 2017). Bruk av ulike begreper om barn som lever i voldelige hjem synliggjør hvordan holdningene har endret seg i løpet av de sist tiår. Innen forskningen i Nord-Amerika på 70-tallet ble begrepene «to witness» og «to observe» benyttet. Etter hvert har disse uttrykkene blitt erstattet med «experience» og «exposure» som gir et mer sannferdig bilde av hvilken situasjon barna er i. Barna er ikke passive tilskuere eller tilhørere, de er ufrivillig aktivt utsatt for volden som utøves (Øverlien, 2012). Senere tids psykologisk og medisinsk forskning har vist at barn som lever i voldsutsatte hjem har en økt sannsynlighet for å utvikle forskjellige typer psykiske og atferdsmessige problemer, og de har økt risiko for selv å bli utøvere av overgrep (Mullender et al 2002, slik beskrevet i Øverlien, 2012). Øverlien påpeker at forskning rundt barns opplevelser av å leve i familier hvor vold utøves mellom voksne er mangelfull. Det er behov for beskrivelser av disse barnas subjektive opplevelser (Øverlien 2010, slik beskrevet i Heltne & Steinsvåg, 2011).

Psykisk vold og skadepotensial

I Grøvdals doktorgradsavhandling om mishandlede kvinners møte med rettsapparatet forteller en av de utsatte kvinnene om sønnen sin som hun forsøkte å skjerme fra å være vitne til volden hun ble utsatt for, ved å sende ham ofte bort til annen familie. Likevel er han i voksen alder preget av sine opplevelser fra oppveksten, ved at han har alvorlige psykiske problemer og er uføretrygdet (Grøvdal, 2012). Konsekvenser av å bli utsatt for fysisk og psykisk vold i

familien når du er barn kan være både langsiktige og kortsiktige. En langsiktig konsekvens kan være problemer med å håndtere et normalt voksenliv. Noen slike negative konsekvenser kan være søvnevansker, psykosomatiske plager, psykiske lidelser som depresjon og angst og konsentrasjonsvansker (Dahl & Dalsegg, 1997). Hammerlin som selv har vokst opp med vold i hjemmet beskriver det som at volden blir eksistensiell; som å leve i en «okkupert væren». Han betegner et slikt familieliv som totalitært. Krenkelsene og undertrykkelsen oppleves som et varig og strukturelt trekk ved familien (Hammerlin, 2011).

Det er en sterk sammenheng mellom psykisk vold og senere risiko for angst og depresjon (Søderstrøm, 2017). Kirkengen har undersøkt og skrevet om hva en stressfylt og uforutsigbar oppvekst kan medføre av konsekvenser for det voksne liv. Hun sammenligner det å leve et liv i frykt og utrygghet innenfor familiens rammer med å leve i krigstilstand. Kirkengen hevder følelsene av overmakt og avmakt er undervurderte trusler mot menneskers helse. Det disse følelsene representerer for barna som lever i vold, og med vold, oppleves ofte som noe som ikke skal snakkes om, og dermed desto mer skremmende og uforståelig. Hvis det føres «krig» i hjemmet hvor barnet er indirekte eller direkte utsatt, vil barnet føle seg «eksistensielt forlatt», men også «under angrep» (Kirkengen & Næss, 2015). Dette kan medføre at barnet opplever en type stress i hjemmet. De nære voksenpersonene er årsaken til stress, og dermed er det ingen til å hjelpe med å bearbeide reaksjoner og konsekvenser.

Aschjem, Sanna og Steinsvåg har undersøkt vold innad i en familie sett fra barnets perspektiv. De finner beretninger hvor flere grunnfølelser er felles for ellers ganske ulike historier. Det er følelsene av å være maktesløs, være redd og utrygg for hva som blir det neste som kan skje, frykt for at andre eller en selv skal bli fysisk skadet eller drept. Det er beskrivelser om taushet, og om hemmeligheter man skjønner at andre helst ikke bør vite om. Dette skaper mye ensomhet og tristhet. Barns utvei i slike situasjoner er gjerne overlevelsestrategier som kan gi seg utslag i passiv atferd, gjøre seg så usynlig som mulig. (Aschjem, Sanna og Steinsvåg, 2011).

[Hva hindrer fortellingen om psykisk vold / barrierer for innsyn](#)

Vold i nære relasjoner skjer ofte i det skjulte, innenfor lukkede systemer. Hvis volden likevel blir synlig kan den få sosiale konsekvenser som fordømmelse, avsky og fiendtlighet hos omverdenen. Sosiale konsekvenser er gjerne grunnen til at heller ikke utsatte ønsker å la andre få innblikk i hva som skjer innenfor husets fire vegger (Isdal, 2000).

Det at volden holdes skjult og at barnet får en oppfatning av at det er avgjørende at den forblir holdt skjult, vanskeliggjør også barnas møte med skole, politi og barnevern. Barnet har ingen kunnskap om at profesjonelle voksne de møter i sin hverdag kan være potensielle hjelpere. Dette skyldes antagelig at anledningen ikke blir gitt, og at relevante spørsmål ikke blir stilt når slike møter skjer. Øverlien beskriver fra sine samtaler med voldsutsatte ungdommer at man grovt sett kan dele disse berørte inn i tre grupper med hensyn til hvorfor de ikke søker hjelp utenfor hjemmet. Den ene gruppen forteller ikke til andre voksne fordi de frykter represalier hvis dette blir kjent i hjemmet, eller at de blir truet til stillhet. Den andre gruppen vet rett og slett ikke om at det kan være et alternativ å søke hjelp hos andre voksne utenfor hjemmet. Den tredje gruppen vet at de kan søke hjelp utenfra, men velger å ikke gjøre det fordi de mener at slike problemer bør løses innad i familien. Hvis barna velger å snakke om volden de lever i er det som regel til andre familiemedlemmer, eller jo eldre barna er, til jevnaldrende venner. Øverlien spør som en følge av disse funnene om samfunnet i større grad bør fokusere på å hjelpe de nære uprofesjonelle hjelperne til å bli bedre i stand til å hjelpe (Øverlien, 2012). Undersøkelser som tar for seg i hvilken grad barn forteller om opplevd vold eller overgrep gir et bilde av at barn svært ofte velger å ikke fortelle, eller i beste fall underrapporterer. Mange avslører aldri hva de har vært utsatt for (Finkelhor, Hotaling, Lewis & Smith, 1990 slik beskrevet i Dybsland, 2019).

Lojalitet kan være en sterk drivkraft til å la være å si noe. Volden blir skjulte handlinger som barnet får en implisitt eller eksplisitt forståelse av at man må tie om. Det å få en tillatelse fra sentrale personer i familien om at det godtas at erfaringer snakkes om, vil være et solid steg på vei i retning av å kunne avsløre hva man har opplevd (Gamst, 2011). Fenomenet psykisk vold kan ofte være presentert som kjærlighet og omsorg, men som i realiteten består av behov for kontroll og makt. Det kan være vanskelig å forstå hva man selv blir utsatt for. Det kan også være vanskelig for barnet å forstå hva de opplever når den ene forelderen utøver vold mot den andre. Volden blir skjult og subtil, dette skaper usikkerhet og blir vanskelig å forklare om til andre (Råkil, 2002).

Tabuer

Til tross for senere tids handlingsplaner og utredninger fra myndighetene så beskrives familievold fortsatt som et tabuområde hvor det for omverdenen synes vanskelig å avdekke og gripe inn (Talseth, 2017). Det å bli utsatt for vold og spesielt psykisk vold er fortsatt noe det ikke er lett å snakke fritt om. Råkil beskriver i sin bok «Menns vold mot kvinner» en spesiell

kraft som kan representere en motstand mot kunnskap, nemlig tabu som en kulturell kraft. Et etablert tabu kan oppfattes som et forbud mot å bringe visse temaer på bane. Råkil hevder at tabu er det største problemet for barn og unge som lever i vold. Tabuer kan sette i gang ugylldiggjøringsspiraler som på individuelt nivå kan redusere selvtillit og pågangsmot og gjøre barnets eget handlingsrom lite. Utfordringen er at tabuene ofte ubevisst ligger i oss, og derfor er vanskelig å identifisere (Råkil, 2002).

Voksne overfører sine lærte tabuer over på barna ved at vi gir uttrykk, bevisst eller ubevisst, om at det er enkelte temaer vi unngår å snakke om. Aas beskriver i «Politiet og familievolden» at barnevernsansatte opplever en utbredt vegring blant profesjonelle aktører med hensyn til å snakke med barn om temaer som vold og overgrep. Det samme gjelder politifolk som gir uttrykk for at de har opplevd å være tilkalt til hjem hvor det er mistanke om voldsutøvelse, men hvor ingen fra politiet tar initiativ til å snakke med barna som er til stede. En ignorering av barnet i en slik situasjon vil kunne gi uheldige signaler om at opplevd vold tabuiseres og privatiseres (Aas, 2014). En identifisering av hva som ligger til grunn for at enkelte temaer oppleves som tabu, vil være et skritt på veien for å bryte tausheten. Ikke bare barnevern og politi, men også helsestasjoner, barnehager, skole, familiesentre og fastleger har store uutnyttede muligheter når det gjelder å redusere tabuer. Vold i familien, og psykisk vold i særdeleshet må settes på dagsorden. Det må gis muligheter på flere arenaer for at slike temaer tas opp (Killén, 2007). Kirkengen beskriver hvordan den amerikanske professor Vincent Felitti har meddelt henne bifunn av den store ACD-studien Felitti med flere lanserte på midten av 1990-tallet. Voksne deltakere i undersøkelsen forteller om skadelige barndomserfaringer som aldri har blitt fortalt verken medisinsk personell eller omsorgspersoner for øvrig. Noe av kjernen i dette er at de heller aldri har blitt spurt (Kirkengen & Næss, 2015).

Holdninger og kunnskap

Et spørsmål av betydning for å avdekke psykisk vold er hvilke holdninger og kunnskaper som finnes i samfunnet generelt om dette temaet. Videre er det interessant i hvilken grad barn som blir utsatt for psykisk vold selv forstår at det de blir utsatt for ikke er vanlig, men tvert om kan være skadelig og straffbart. Påførte skader av psykisk vold er sjelden synlige. Sårene er innvendige, men kan likevel være mer ødeleggende enn andre fysiske skader fra fysiske overgrep. I den offentlige utredningen «Svikt og svik» er ungdommer som tidligere er utsatt for vold intervjuet som «ekspertes». En av disse beskriver hvordan han på skolen lærte om

vold, men likevel ikke hadde noen anelse om at den psykisk volden han opplevde hjemme faktisk var straffbar (NOU 2017:12, 2017).

Profesjonene som jobber med barn har behov for nødvendig kunnskap, men må også være forberedt på at det kan være følelsesmessig utfordrende å innse at barn blir utsatt for vold av sine nærmeste trygghetspersoner (Killèn, 2007). Å ha tilstrekkelig kunnskap om psykisk vold innebærer for politiet å forstå at en slik type vold vil være vanskelig å identifisere både for omverdenen, og for de utsatte barna selv. Dette stiller store krav til politiets evne til å gi barnet en reell sjanse til å fortelle om hva det eventuelt er utsatt for, og hva det medfører for det enkelte barn. Klarer man ikke dette, vil man risikere et taust barn som sendes tilbake til et hjem hvor volden fortsetter (Mevik og Edvardsen, 2016).

3. Metode

Innledning

Metode dreier seg blant annet om hvordan man som forsker skal gå fram for å undersøke om en antakelse stemmer med det virkelige liv (Johannesen, Tufte og Christoffersen, 2016). Prosessen starter med hva jeg lurer på, hvorfor jeg lurer på det, hvordan jeg skal finne ut nærmere om dette, og etter hvert hva jeg finner ut og hvilke svar det kan gi. Alt dette vil være en del av det som blir min metode i forskningen (Nina Jon ved forelesning til masterstudentene på PHS mai 2019). Ved å benytte intervjuer som metode er målet å utvikle nye innsikter og refleksjoner gjennom en kvalitativ analyse av det empiriske materialet jeg innhenter (Tjora, 2018).

Forforståelse og transparens

Forforståelsen er ikke statisk. Det som er mitt grunnlag for å skrive om dette temaet nå, er ikke det samme som det var når jeg startet på masterstudiet for tre år siden. Personlig og faglig bakgrunn vil være en del av prosessen ved å forske, ved det å etablere ny kunnskap (Johannesen m.fl, 2016). Min bakgrunn, min erfaring og mine små og store valg gjennom livet ligger også til grunn for at jeg har valgt å fordype meg i avdekking av psykisk vold. Jeg er politiutdannet fra 1992, utdannet ved den gamle etatskolen. Siden har jeg jobbet i politiet, først med ordenstjeneste, senere med etterforskningsoppgaver. De siste 13-14 årene har jeg hovedsakelig jobbet med etterforskning av vold og overgrep mot barn. Jeg har

videreutdanning innen avhør av barn, samt en spesialisering i avhør av førskolebarn og særlig sårbare voksne. I en årrekke har jeg hatt min yrkesprofesjon midt i feltet hvor jeg nå ønsker å gå inn og se nærmere på hva mine kolleger tenker, mener og gjør i forbindelse med planlegging og gjennomføring av tilrettelagte avhør.

Min yrkesbakgrunn og alle livets erfaringer gjør at jeg drar med meg fordommer, en viss forutinntatthet. Dette påvirker valg av tema, valg av forskningsspørsmål, mitt syn på hvordan jeg vil samle inn data og utvalg av informanter. Dernest vil det selvfølgelig også påvirke hvordan jeg utformer spørsmålene i intervjuene, jeg vil kunne påvirke informantene, kanskje ganske ubevisst. Mitt utgangspunkt er at min vei gjennom arbeidet med masterprosjektet skal være så tydelig og transparent som mulig. Valg jeg tar underveis i prosessen bør jeg formidle til leseren av masteroppgaven. Transparens handler om hvordan jeg evner å gjøre denne formidlingen i forskningsrapporteringen (Tjora, 2017).

Forforståelsen er under konstant press og kontinuerlig utvikling. Hvilken retning den tar vil avhenge av hvilken ytre påvirkning jeg eksponeres for. All ny læring og ny informasjon siles gjennom den forforståelsen jeg til enhver tid besitter. Etter hver ny siling vil forforståelsen gradvis endres. Dette kan sies å være en sirkulær bevegelse hvor endring av forståelse av delene, også endrer forståelsen av helheten. En ny helhet vil igjen gi en endret forståelse av delene og så videre. En hermeneutisk prosess tilsier at det ikke finnes en egentlig sannhet, men at fenomener kan tolkes og forstås på flere nivåer. Mening tillegges slik i lys av den konteksten fenomenet er en del av. All forståelse og tolkning bygger på en forforståelse (Thagaard, 2013).

Min forutinntatthet når det gjelder mitt forskningsområde, avdekking av psykisk vold, er at politiet har for lite kunnskap om hva psykisk vold egentlig innebærer. Det skorter på fenomenkunnskap om hva av handlinger og atferd som kan defineres som psykisk vold. Det er også mangel på kunnskap om hvilket skadepotensial det har. Jeg tror at de fleste innen politi og påtalemyndighet i 2020 er fullt klar over psykisk vold som et aktuelt begrep innenfor straffeloven § 282. Jeg tror likevel at holdningene blant de fleste er at fysisk vold er et alvorligere type straffbart forhold, samt er enklere å føre bevis for enn psykisk vold. Jeg tror at motivasjon og holdninger vedrørende avdekking av psykisk vold i politietterforskningen i dag henger sammen med holdninger, kunnskap, kultur og verdier i samfunnet for øvrig.

Er det å være vitne til vold i hjemmet å anse som psykisk vold? Min forutinntatthet er at dette ikke er selvfølgelig for alle, heller ikke for politietterforskere og påtalejurister. Vet vi nok om hva det vil si å leve i et hjem hvor for eksempel den ene omsorgspersonen blir utsatt for vold av den andre? Vet vi nok om hvor skadelig dette er for barna som ikke har noen utvei fra et slikt oppvekstmiljø? Mine forutinntatte og fordomsfulle svar på disse spørsmålene er nei.

Å forske på egen profesjon

Det stiller ekstra krav til årvåkenhet hos meg selv når forskningen skjer blant egne kolleger og på eget fagfelt. Forskningsetisk veileder for Politihøgskolen beskriver at forskning som gjøres på politiets virksomhet skal være både kritisk og konstruktiv. Forskeren selv må evne å ha et kritisk blikk som i neste omgang kan føre til at gjennomført forskning kan være et konstruktivt bidrag til kvalitetsheving på politiets arbeid (Bjørgero & Myhrer, 2015).

Min egen bakgrunn med mangeårig tjeneste som etterforsker og avhører gjør at jeg har en unik posisjon med hensyn til å kunne forstå intervjudeltakernes arbeidssituasjon. Forskerens egne opplevelser og erfaringer vil imidlertid også påvirke forskningsfokuset (Postholm, 2004). Fordelen er at jeg naturlig har kunnskaper om konteksten intervjuobjektene befinner seg i. Dette gjør at jeg enklere kan stille relevante spørsmål opp mot temaene som intervjuene skal omhandle (Thagaard, 2013). Det finnes antagelig både fordeler og ulemper ved å forske på egen profesjon. Innenfor fire beskrevne posisjoner en politiforsker kan ha, finner vi polititjenestemenn som studerer egen virksomhet som «inside insiders» (Reiner, 2000). Denne posisjonen vil være der jeg befinner meg. En innsiddeforsker må ut av feltet for å skaffe seg oversikt og distanse, mens en tradisjonell forsker utenfra må inn i feltet for å etablere en nærhet til det aktuelle forskningsemnet (Rachlew, 2010). Å innhente data ved å gjennomføre intervjuer vil fra mitt ståsted være svært sammenlignbart med å utføre politiavhør. Dette stiller derfor særlige krav til meg om å være bevisst på de faktiske forskjeller mellom en intervjusituasjon og en avhørssituasjon (Bjørgero & Myhrer, 2015).

Fenomenologisk tilnærming

Fenomenologi bygger på en antakelse om at virkeligheten er slik folk oppfatter den (Kvale & Brinkmann, 2015). For å få en forståelse og innsikt i det jeg lurer på i forbindelse med undersøkelsen, for å svare ut forskningsspørsmålene, må jeg finne ut hvilken mening informantene legger i fenomenene som spørsmålene omhandler (Thagaard, 2013). Ut fra disse

kriteriene blir undersøkelsen et kvalitativt prosjekt der jeg ønsker å finne ut av fenomener som kan bidra til gyldig og relevant kunnskap. For å komme dithen må jeg samle inn data, altså fortellinger om temaene jeg undersøker. Dernest må dataene tolkes for å finne en dypere mening med det som er formidlet av informantenes erfaringer (Johannesen, m.fl, 2016).

Forskningskvalitet –reliabilitet, validitet og generaliserbarhet

For å oppfylle kvalitetskriteriene for god forskning vil det være av betydning at jeg kan gjøre godt rede for alt jeg har gjort i forskningsprosessen fra start til slutt. Dette handler om utvikling av problemstilling, rekruttering av informanter, gjennomføring av intervjuer, analyse og fortolkning av funnene og endelig en fremstilling av funnene i en skriftlig rapport. Begrepet reliabilitet handler om at innhenting av materialet i form av intervjuundersøkelser er gjort på en pålitelig måte som gjør at man kan stole på at resultatene ikke innebærer feil eller skjevheter. Eksempelvis kan dette dreie seg om unøyaktig transkribering (Skilbrei, 2019).

Validitet er et begrep som kan si noe om gyldigheten av funnene jeg har gjort i undersøkelsen. Grad av validitet avhenger av om jeg faktisk undersøker det jeg innledningsvis sier at jeg skal undersøke; altså om dataene jeg henter inn er relevante for hensikten med forskningen (Larsen,2017). Å validere vil si det samme som å kontrollere forskningsprosessen fra start til mål. Det vil si fra den første tematisering av hva man vil undersøke til rapportering av hvilke funn man har gjort. I tillegg vil forskeren som person og forskningsredskap, inklusive forskerens moralske integritet og praktiske klokskap, være av betydning (Kvale og Brinkmann,2015). Når jeg planlegger intervjuer av fagpersoner i politiet som gjennomfører tilrettelagte avhør som et ledd i etterforskning av vold i nære relasjoner, må jeg innledningsvis ha vurdert om slike intervjuer er det beste middelet for å finne nærmere ut av om hvordan politiet vektlegger psykisk vold ved gjennomføring av tilrettelagte avhør. Videre er det av betydning for den interne validiteten av undersøkelsen at man kan vise til sammenheng mellom det teoretiske grunnlag for temaene som undersøkes og selve funnene man gjør.

Den eksterne validiteten sier noe om i hvilken grad resultatene i undersøkelsen kan sies å være overførbare eller generaliserbare. Mitt materiale i denne undersøkelsen omfatter kun åtte informanter og muligheten til å generalisere over funnene jeg gjør er derfor begrenset. Dette er en kjent utfordring i kvalitativ forskning. Det er unike erfaringer fra hver enkelt informant som kommer til uttrykk (Aas, 2009). Funnene kan likevel gi en pekepinn på hvilke holdninger

og erfaringer som råder innenfor denne delen av etterforskningsmiljøet. Man kan si at det dreier seg om overførbarhet i en mer analytisk forstand. Samtidig er det et mål, som et ledd i etnometodologisk tolkningstradisjon, at funnene jeg gjør kan gi et tilstandsbilde av det jeg undersøker (Skilbrei, 2019). Overførbarhet kan dreie seg om en form for «aha-effekt», at andre innenfor samme fagområde får et utvidet perspektiv på hva det innebærer å avdekke psykisk vold (Malterud, 2011).

Valg av forskningsmetode – semistrukturerte intervjuer

For å danne meg et helhetlig og nyansert bilde av politiets praksis, har jeg behov for detaljrike beskrivelser av opplevelser fra informanter som har relevant erfaring fra fagfeltet jeg skal undersøke. Jeg ønsket derfor å benytte kvalitative forskningsintervjuer for å kunne hente inn relevante beretninger fra de som til daglig arbeider aktivt med etterforskning av vold i nære relasjoner. Mine informanter har kunnskap og erfaringer om politiets utfordringer ved å avdekke psykisk vold i politiavhør. Ved å stille informantene hensiktsmessige spørsmål kan svarene føre til produksjon av ny kunnskap. Dette forutsetter et samspill og en interaksjon mellom intervjueren og informanten. I løpet av et intervju oppstår gjerne kunnskap i skjæringspunktet mellom intervjuerens og informantens synspunkter (Kvale og Brinkmann, 2015).

Intervjuene ble gjennomført som individuelle semistrukturerte intervjuer. Ved å gjennomføre et individuelt intervju, i stedet for eksempel et gruppeintervju, vil den individuelle fortellingen og fortolkningen tre sterkere fram (Skilbrei, 2019). Jeg hadde på forhånd utarbeidet en intervjumanual med temaer og spørsmål med utgangspunkt i forskningsspørsmål, som igjen er utledet fra oppgavens hovedproblemstilling (vedlegg 2). Spørsmålene i intervjuguiden er veiledende, og en rettesnor for hvilke temaer jeg ønsket å belyse i løpet av samtalen. Et intervju spørsmål kan ha både en tematisk og dynamisk dimensjon, henholdsvis med tanke på kunnskapsproduksjon og den relasjonelle delen av en slik samtale. Intervjuformen beskrives som semistrukturert, det er verken en helt åpen samtale eller en lukket og stram spørreskjemasamtale. Formen er bundet av en klar hensikt og struktur, men må likevel gjennomføres med nødvendig fleksibilitet (Kvale og Brinkmann, 2015). Dette vil i praksis si at intervjuets gang må følge informantens framstilling av dennes refleksjoner og utsagn. Det er informantenes fortellinger som blir førende for utviklingen, og resultatet av intervjuet. Jeg gjennomførte et prøveintervju med en kollega rett i forkant av de egentlige intervjuene. Her gjorde jeg meg erfaring at jeg burde ha flere konkrete intervju spørsmål forberedt under

hvert tema. Dette gjør det enklere å stille nyanserte oppfølgingsspørsmål, og dermed øker muligheten for å få tykkere beskrivelser av informantenes refleksjoner rundt temaene som introduseres (Kvale og Brinkmann,2015).

Utvalg av informanter og gjennomføring av intervjuer

Etter vurderinger fram og tilbake om hvor mange og hvem som skulle intervjues, falt valget til slutt på åtte informanter fordelt på to politidistrikter. Utvalgsstørrelsen ble foretatt etter en formening om at det er viktigere med et relevant utvalg informanter, enn at antallet blir for stort og uhåndterlig i forhold til tid og kapasitet til rådighet for prosjektet (Johannesen m.fl, 2016).

Det har vært et poeng i seg selv å kunne intervju informanter fra ulike geografiske deler av politi-Norge, slik at grunnlagene for erfaringer og praksis favner bredest mulig. Informantene er i alderen fra 37-53 år, og alle har flere års erfaring med etterforskning og tilrettelagte avhør av barn. Disse fordeler seg på fire påtalejurister med utvidet påtalekompetanse til å kunne lede tilrettelagte avhør og fire spesialavhørere. I praksis ble informantene rekruttert ved at jeg sendte søknadsbrev til politimestere i to politidistrikter med en redegjørelse om hva jeg skulle undersøke og hvordan. Ett av disse distriktene ga negativ tilbakemelding om at distriktet ikke hadde mulighet til å avse intervjukandidater. Av den grunn ble et annet politidistrikt kontaktet, og etter hvert hadde jeg tillatelse fra to ulike politimestere til å sette i gang med intervjuer. Intervjuene ble gjennomført i tidsrommet fra 5. februar 2020 til 10. mars 2020. Alle intervjuer ble foretatt på informantens eget arbeidssted etter forutgående avtale og informert samtykke fra den enkelte. Intervjuene ble sikret ved lydopptak, som videre ble lagret på Politihøgskolens One Drive-løsning til behandlingen av intervjuene var ferdigstilt.

Transkribering og analyse

Analyseringen av intervjuinnholdet startet i det jeg ganske umiddelbart etter første intervju begynte transkribering av dialogen fra samtalene. Mentalt sett startet inndelingen av temakategorier allerede under oversettelse fra tale til tekst. Det ble en fullstendig transkribering, alt av spørsmål og svar ble omgjort til tekst. Det som beskrives som visuelle ledetråder, eller stemning og kroppsspråk under intervjuene, er momenter som mistes ved transkribering. Det kan derfor være en stor nytte av at det er jeg som har gjennomført intervjuene som også utfører transkriberingen. På den måten vil stemning og situasjonsspråk

vende tilbake i det man omskaper tale til tekst (Tjora, 2017). Fullstendig transkriberte åtte intervjuer resulterte i om lag 115 sider med analysemateriale.

En analyse i fenomenologisk tradisjon søker å finne kjennetegn av hva man undersøker (Malterud, 2011). Tidlig underveis i gjennomlesing og transkribering av intervjuene ble konturene av meningskategoriene tydelige for meg. Kategoriene utkrystalliserte seg som følge av hvilke spørsmål jeg hadde stilt til informantene, og videre ut fra hvilke spørsmål jeg på bakgrunn av opprinnelige forskningsspørsmål stilte til det transkriberte råmaterialet. Det er viktig at jeg ved en slik framgangsmåte er bevisst på hvordan jeg leser og fortolker analysematerialet, slik at jeg ikke undervurderer egen forforståelse (Malterud, 2011).

Det ble naturlig med en spissing av de opprinnelige forskningsspørsmålene jeg hadde skissert før gjennomføring av intervjuene, slik at de harmonerte med kategoriene jeg valgte underveis i analysen. Dette kan forstås som et ledd i en hermeneutisk logikk. Tolkninger av forskningsmaterialet underveis fører til en omvurdering av rammene og forståelsen man går inn i prosessen med (Bukve, 2016). Det kan også beskrives som at problemstillingene blir klarere formulert ved at dataene man innhenter gir svar på hvilke sider av opprinnelige spørsmål som framtrer meningsfylte (Malterud, 2011).

Rent praktisk ble det ferdige transkripsjonsmaterialet lest gjennom flere ganger, og meningsbærende utsagn markert med ulike fargekoder sortert opp mot hver enkelt kategori. Deretter ble funn av utsagn fra informantene samlet under sine respektive meningskategorier. Dette materialet skapte videre grunnlag for hva som er presentert av funn og senere diskutert opp mot teori og egne erfaringer.

4. Presentasjon av funn

Innledning

Analysen av informantenes ytringer er inndelt i fem meningskategorier. Kategoriene ligger tett opp til temaene som var utgangspunkt intervjuguiden, som igjen er utledet fra forskningsspørsmålene som har sitt utspring fra hovedproblemstillingen i prosjektet; «hvordan vektlegger politiet psykisk vold ved planlegging og gjennomføring av tilrettelagte avhør ved etterforskning av vold i nære relasjoner». Deler av intervjumaterialet vil i senere kapittel bli diskutert opp mot relevant teori. Jeg ønsker at informantenes syn på temaene jeg introduserer blir bærende for undersøkelsen. Presentasjonen av funn vil derfor bære preg av fylldige sitater

som i seg selv er med på å belyse oppgavens problemstillinger. Svarene i de ulike kategoriene griper på flere områder inn i hverandre, og viser at meningsinnholdet i kategoriene henger sammen og overlapper hverandre. For ordens skyld, og av anonymitetshensyn, har jeg nummerert informantene fra 1 til 8, og viser til uttalelsene deres ved å henviser til deres respektive numre.

Hvordan politiet forstår psykisk vold

Alle intervjuene startet med spørsmål omkring hva informantene tenker ligger innenfor psykisk vold-begrepet, og dernest hva som egentlig er straffbar psykisk vold. Begrepet er ikke eksplisitt beskrevet i straffeloven. Lovens forarbeider gir beskrivelser som tilsier at psykisk mishandling kommer inn under formuleringen «andre krenkelser» i § 282. Man kan forstå både voldsbegrepet og psykisk vold-begrepet ut fra ulike perspektiver, som igjen tjener ulike hensikter (Lillevik, 2016). I denne undersøkelsen vil hovedsakelig det juridiske perspektivet av begrepet være fokus for både spørsmål og svar.

Flere av informantene beskriver at begrepet er omfattende. Det er utfordrende å avgrense hvilke handlinger det innbefatter. Det påpekes at straffeloven ikke frembringer noen definisjon av psykisk vold. Begrepet vold er i seg selv vidt, og litteraturen gir også uttrykk for at det er vanskelig å finne en definisjon som alle kan slutte seg til (Pape & Stefansen, 2004, slik beskrevet i Heltne & Steinsvåg, 2011).

Informant 4; en erfaren avhører, synes det er vanskelig å gi en klar definisjon, men beskriver ulike objektive handlinger psykisk vold kan omfatte: ««...Ja, det tenker jeg går på trusler, krenkelser, ting som blir sagt, det kan være innestenging, utestenging, ikke få lov til å delta i sosiale sammenhenger, kanskje ha venner på besøk, være på besøk hos noen. Det er jo utrolig mye.. Straffeloven har jo ikke noen klar definisjon på hva psykisk vold er, det har den jo ikke.. Det er litt sånn der vanskelig begrep å ha kontroll på egentlig, det med psykisk vold»

Informant 8 er også en erfaren avhører som synes det er utfordrende å definere begrepet, men vektlegger umiddelbart de subjektive følelsene volden kan resultere i: «Definisjonen er litt vanskelig, men det jeg tenker at det hvert fall medfører er at de som utsettes går med en konstant redsel eller uro i seg tenker jeg, og likeens så er det her med sjikane og ordbruk og.. trusler og i det hele tatt det som henger der, en forventning om at noe skal komme, en redsel for at noe skal komme eller... noe som får deg til å føle deg redd, eller liten eller engstelig eller..»

Informant 3, en erfaren politiadvokat er også inne på fraværet av en klar definisjon, og skisserer at det er den volden som ikke defineres som bruk av fysisk makt:

«Det er vold som ikke er fysisk vold. Det går en grensedracting. Det er jo ingen juridisk definisjon på psykisk vold, det er ikke definert i forarbeider. Det er en samlebetegnelse for noe man ønsker å ramme»

Mens vi her ser utsagn om at psykisk vold er den volden som ikke er fysisk betinget, påpeker derimot andre av informantene at psykisk vold forutsetter at det først finnes fysisk vold eller materiell vold, og at den psykiske volden blir en konsekvens av dette, slik informant 5 beskriver: *«Og jeg er så opptatt av at den der materielle volden den er så viktig å få med også. Når far blir så sint at han slår hull i døra, og det hullet blir ikke nødvendigvis reparert dagen etterpå . Og da er det jo spørsmål hvordan er det da for det barnet eller for den familien da og se det hullet som bare står der som en saltstøtte til evig tid på at pappa kan bli så sint. En evig reminder på at hvis vi terger pappa nok så går det gæernt.»*

Og videre beskriver samme informant at ulike former for voldsformer går over i hverandre:

«..For du kan ikke sette et vanntett skott. Det går ikke, fordi konsekvensen av den fysiske eller den materielle volden har en psykisk konsekvens for barnet. På en eller annen måte. Sånn at da må vi finne ut av hvor stor er den konsekvensen og hva består den i.»

Informant 1 er også inne på sammenhengen mellom ulike typer vold; hvordan psykisk vold oppstår i kjølvannet av fysisk vold.

«og så kan jo psykisk vold komme i en forlengelse eller som et resultat av den fysiske volden, sånn at hvis du har blitt utsatt for fysisk vold og du lever med en sånn følelse, trussel, om at du kan bli utsatt på nytt så er det psykisk vold. Den psykiske volden kan på en måte ligge der latent skulle jeg til å si. Den som utøver det kan bare med et blick, med et kroppsspråk, bare ved ting som blir sagt utøve psykisk vold ved at den som blir utsatt for det kan tru det kan skje fysisk vold på nytt»

Et interessant poeng er om gjentagende fysisk vold alltid impliserer psykisk vold. Dette beskrives i antologien «Vold mot kvinner» som at fysisk mishandling vil ha psykisk innvirkning og det er derfor vanskelig å skille fysisk og psykisk vold (Lynum, 2014).

Informant 6; en politiadvokat med noen års erfaring med avhørsledelse svarer slik på om det kan skje fysisk vold uten at det samtidig finnes aspekter av psykisk vold:

«.. nei jeg vil si når det er en trygghetsperson, mor, far, trygghetsperson, omsorgsperson som utfører slike typer handlinger, altså fysisk vold, mer eller mindre graverende, så vil jeg nesten si nei»

Psykisk vold beskrives av flere som et diffust fenomen. Årsakene til dette beskrives i det utfordrende ved å identifisere den subjektive oppfatningen, følelsen og stemningen hos den som blir utsatt.

Informant 7 resonnerer rundt det subjektive aspektet på denne måten: *«..ja for det er jo helt individuelt hvordan man reagerer på skjellsord og nedsettende beskrivelser av deg sjøl altså... så det er jo litt reaksjonen til fornærmede som også bestemmer hva som er psykisk vold»*

Og videre: *«Den psykiske volden er egentlig den som er vanskeligst. Fordi det er jo litt subjektivt og hvordan man oppfatter ting og ja.. men man har jo noen sånne knagger da som vi prøver å få belyst, og stiller spørsmål for å belyse det, og det går jo litt sånn på det her med regime, ikke sant.*

Informanten bringer her på bane ordet **regime**. Begrepet nevnes av flere som et ord av betydning når man skal definere hva som er straffbart i den psykiske volden. En høyesterettsdom fra 2010 gjorde begrepet betydningsfullt innenfor etterforskning av vold i nære relasjoner. Her benyttes ordlyden «regime preget av kontinuerlig utrygghet og frykt for vold» (HR-2010-242A). Denne passusen har antagelig vært utslagsgivende for hvordan politiet i praksis håndterer lovbestemmelsen.

Informant 2 nevner også regime, og i den sammenheng også betydningen av frykttfølelsen. Hen gjør en interessant grensdragning nedad mot det som kan defineres som omsorgssvikt. Svarene fra flere av informantene gir et bilde av det utfordrende med å identifisere hva som utgjør den nedre grense for straffbar psykisk vold:

«..det som jeg mener er psykisk vold er jo egentlig alt som kan være med på å utgjøre det regime som vi trenger at det skal være for at det er straffbart. Alt under der er jo bare dårlig omsorg og omsorgssvikt. Så det er jo det det som bidrar til et helhetsbilde.. det er det som handler om elementer av atferd hos omsorgspersoner som fører til frykt..»

Psykisk vold beskrives også som latent vold. En type vold hvor det essensielle blir å få tak i den utsattes subjektive opplevelse. Dette understøttes av Isdal sin definisjon av latent vold

som «virker i kraft av sin mulighet» og dermed gir grobunn for frykt og uforutsigbarhet (Isdal, 2000). Informant 6 forstår det på denne måten:

«Jeg liker å kalle det latent vold jeg, sånn psykisk latent, det er jo veldig beskrivende, man snakker om regime og så videre, men jeg tenker mer på det som en latent følelse av at hva som helst kan skje når som helst...»

Hen gir et eksempel fra en reell sak: *«..det var far da som var voldsutøver mot henne og mot barna, og de merket liksom at nå er det sånn tikk-takk, nå smeller han snart, og de visste ikke hva som kom til å skje, men da var ofte at ett av barna gjorde noe for å påkalle den eksplosjonen for de orket ikke å gå og vente på , da utløste de på en måte bomben for å slippe og gå med det presset på seg, og det synes jeg var beskrivende for psykisk vold. Den stemningen, og den følelsen man går med at det kanskje er vel så ille og gå og lure på hva som vil komme.. så tenker jeg på det som et reaksjonsmønstre.. man reagerer kanskje lyder og stemninger, sånne ting tenker jeg på som psykisk vold da»*

Hvordan skal man så vurdere hva som er straffbar psykisk vold? Informant 3 drar inn perspektiver rundt dette, og sier noe om hvordan avgjørelser fra Høyesterett kan hjelpe oss:

«Ja, og utgangspunktet der er jo at psykisk vold i seg sjøl ikke er straffbart etter 282, vi har vel bare en avgjørelse, som åpner for at psykisk vold alene kan være straffbart, den er fra 2013 fra Høyesterett...de åpner for at psykisk vold isolert sett kan være straffbart, men da skal der skal det klart mere til enn om det er snakk om fysisk vold. Så det skal mye til for at psykisk vold alene skal være straffbart etter bestemmelsen. Det må jo normalt sett en kombinasjon til. Det er så vidt jeg vet det eneste eksemplet i rettspraksis hvor man har åpnet for det, i hvert fall i høyesterettspraksis.»

Rettspraksis fra 2010 slår fast at det for et barn å leve i et hjem hvor vold mellom omsorgspersoner er synonymt med å bli utsatt for vold på en indirekte måte (HR-2010-01426-a). Ut fra dette tolkes det at barn som er henvist til å være vitne til fysisk og psykisk mishandling mellom foreldre er ofre for psykisk vold (Aas & Andersen, 2017). Å leve i vold eller være vitne til vold ligger ikke langt framme i svarene fra noen av informantene. Ved oppfølgings spørsmål rundt det å leve i vold, repliserer samtlige informanter at dette er noe man er bevisst på, samt at man forbereder og introduserer temaer for dette i de tilrettelagte avhørene.

Politiets forståelse av den psykiske voldens skadepotensial

Skadene og konsekvensene av å bli utsatt for vold vil ikke alltid være synlige eller gi seg fysiske utslag. Hva har dette å si for hvordan samfunnet generelt, og politiet spesielt vurderer denne voldens skadepotensial? I følge folkehelsemeldinga «Gode liv i et trygt samfunn» er det klare sammenhenger mellom det å bli utsatt for vold som barn og dårlig fysisk og psykisk helse senere i livet (Helse- og omsorgsdepartementet, 2019). Her benyttes begrepet vold uten å skille på hva det innebærer. Er det slik at politiet vurderer skadene som følge av psykisk vold som like alvorlig som fysiske og mer konkrete skader? Alle informantene i denne undersøkelsen ga uttrykk for at psykisk vold er skadelig.

Flere av informantene er inne på betydningen av at hjemmet skal være en trygg base, og det relasjonelle perspektivet er viktig for å forstå hva vold i hjemmet kan innebære av konsekvenser. Dette er i tråd med lovgivers tanker rundt det relasjonelle aspektet som argument for å innføre et eget straffebud for vold i nære relasjoner (Justis- og politidepartementet, 2005).

Informant 1, en avhører, reflekterer rundt konsekvensene av å bli utsatt for vold av sine omsorgspersoner:

«..ja, det tror jeg er den verste, den psykiske volden som de opplever fra omsorgspersoner, fra de nærmeste, de de er glad i, det tror jeg er noe av det mest skadelige. Forelder, søsken utsatt for vold»

Og hen hevder videre:

«..Det jo der de skal følge seg trygge, omsorgsbasen, det er deres nærmeste som de er glade i. De som er deres støtte, klippe i livet for å si det sånn, så opplever de altså en sånn forferdelig utrygghet der. Fra redsel til skuffelse til tilknytningsproblemer de kan få.»

Informant 4 beskriver sin oppfatning av at de potensielle skadene av å bli utsatt for psykisk vold kanskje er verre enn å bli utsatt for vold som gir fysiske skader. Formeningen knyttes til følelsene frykt og utrygghet:

«Hvis du lever i en frykt og hvis du tror at sånn er hverdagen, jeg tror at det er nesten verre enn å bli utsatt for fysisk vold, det er nettopp det at det er uforutsigbart, hva er det neste som skjer. Ting blir veldig utrygt. Mens et slag, noe fysisk, da er det liksom over når det er gjort, mens det psykiske greia, å leve i det, må være ekstremt vanskelig. Ja jeg tror det må verre uten at jeg har noen fasit på det.»

Informant 3, en politiadvokat, har tilsvarende meninger rundt skadepotensial. Hen beskriver et potensielt komplekst skadebilde som kan ramme barnet psykisk og emosjonelt med konsekvenser for voksenlivet:

«..Men ut fra hva man vet fra forarbeider og det som er skrevet så vet man ut fra forskning at det er svært stort. Sannsynligvis er skadepotensialet for psykisk vold klart høyere enn det er for fysisk vold ...man får oftere tilknytningsproblemer, PTSD, får problemer med å fungere i hverdagen. Man har ikke den samme trygge base, kanskje blir basen blir mer svekket når det handler om psykisk vold enn når det bare er fysisk vold, jeg vet ikke ..»

Informant 5 poengterer at konsekvensene kan være mange, det kan være flere variabler som spiller inn slik at det kan bli utfordrende å identifisere hva som skyldes hva. Dette henger godt sammen med teoriens beskrivelse av polyviktisering. Å bli utsatt for en type vold øker risikoen betydelig for at man utsettes for flere typer vold, dette vil igjen forsterke skadevirkningene (Heltne og Steinsvåg, 2011). Hen sier det slik:

«Skadepotensialet kan jo være alt fra bittelite, til magevondt, hodepine, plager, konsentrasjonsvansker, lærevansker, vi vet jo det hvor mange som vokser opp i voldelige hjem som ikke sant, derfor også får kognitive vansker, faller ut av skole, da blir du en som faller utenfor, mer disponert for sykdommer. En uendelig lang konkekvensrekke. Har de en mor som klarer å sette rammer, nå tar jeg grep, har de en bestemor, har de en tante. Hvor mye ressurser har barnet i seg selv. Tusen variabler som spiller inn når det gjelder skadepotensial»

Informant 7 sier noe om utfordringene ved at skadene kanskje ikke er åpenbare før etter lengre tid:

««.. Og kanskje det er ting du ikke kan se før veldig mange år etter, da kanskje man kan begynne å måle det i sånn type PTSD og andre typer traumer og angst og sånne type ting..»

Og hen sier videre om ulike skadelige konsekvenser av psykisk vold:

«Fordi som jeg sa i stad det er jo ikke ting du kan måle der og da, det er jo ting som kanskje kommer senere når du blir litt større, i form av traumer og ja ikke sant angst, andre typer lidelser som gjør at du .. det kan jo også føre videre til at du.. jeg har jo hørt om barn og ungdommer som sier at de har levd under så forferdelig press og sånn som gjør at de har startet med andre typer rusmidler for å komme seg unna virkeligheten ikke sant, at det blir en slags virkelighetsflukt da, at de flykter inn i noe annet og så er det mange som tar det ut andre

steder når du ikke kan uttrykke det hjemme så gjør du det på andre arenaer, slåss mye, dårlig på skole ja..»

Informant 2 gir et bilde av når og hvordan man kan se konsekvensene av at barn har hatt en oppvekst preget av psykisk vold. Hen mener politiet møter igjen utsatte barn senere i livet som kriminelle ungdommer:

«..for hvis du er ordentlig relasjonsskadet så er det jo kjempeskadet og ufør i verste fall. Det får vi satt fingeren på i U18-saker med de ungdommene som ikke virker, hva de har manglet... Der er det jo skjæringspunktet mellom det straffbare og omsorgssvikten gjerne... ja det er jo ikke tilfeldig hvem som havner der. De har manglet noe».

Å håndtere lovbestemmelsen

Lovbestemmelsen i straffeloven § 282 kan være komplisert å anvende både for etterforskere og politijurister. Dette er blant annet tidligere omhandlet i Aas & Andersen, 2017 og Øyen, 2019. Flere spørsmål melder seg. Hvilke handlinger knyttet til psykisk vold skal til for at man kan si at grensen for det som er straffbart knyttet til straffeloven § 282 er overskredet? Hva innebærer begrepene mishandling og krenkelser? Hvordan forholder politiet og påtalemyndigheten seg til innholdet i bestemmelsen? Noen av informantene trekker inn betydningen og nødvendigheten av å forholde seg til gjeldende rettspraksis på dette feltet. Samtidig blir det pekt på utfordringer med å forstå hva Høyesterett egentlig mener psykisk vold relatert til straffeloven § 282 dreier seg om.

Informant 3, politiadvokat som har ledet mange tilrettelagte avhør sier det slik om hvordan hen opplever å forholde seg til rettspraksis på dette området:

«.. sånn jeg opplever det nå er jo den nedre terskelen for mishandling ganske uklart..

Hen refererer videre til flere rettsavgjørelser på området de senere år. Det oppleves at pendelen svinger fram og tilbake med hensyn hvor retten legger lista når det gjelder straffbarheten av psykisk vold:

«..så nå har det kanskje blitt mer uklart hvor den nedre terskelen ligger enn det var for ett år siden.»

Informant 2 er inne på samme tematikk relatert til rettspraksis. Hen er også politiadvokat og kjenner utfordringene på kroppen både ved avhørsledelsen av det tilrettelagte avhøret, samt når saken eventuelt skal aktoreres i retten:

«For det å få en lik forståelse av hva 282 innebærer det får vi jo aldri, og grensen mellom grov og ikke grov er jo også helt utrolig vanskelig å få tak i hvis du ser på rettspraksis, det er ikke spikra i stein hva som er og hva som ikke er. Vi har nedre sjikt- saker som vi har fått dom på og noen som vi ikke har fått dom på, så vi gjør vårt beste for å finne ei grense, men jeg tror potensialet ligger i å vite hva det er slik at vi får stilt de riktige spørsmålene, og får kasta lys over det i et avhør.»

Hen påpeker videre at god kjennskap til rettspraksis er av større praktisk betydning enn å analysere ordene i lovbestemmelsen:

«...det er rettspraksis som har gitt oss innholdet i 282 , det er egentlig ikke ordlyden i loven. Sånn at når du har lest mange dommer nok og begynner med dommen som tar regime som typetilfelle.. når du har fått dom for noe så vet du at dette er innenfor retten. I hvert fall innenfor mitt fagfelt så er interessen for dommer helt avgjørende for å få tak i hva vi kan få til. Vi må være litt offensive for hva vi tør å ta med oss til retten for å få prøvd.»

Informant 2 er inne på betydningen av det konkrete ordet «regime», og poengterer at ordet faktisk ikke er nevnt i lovteksten.

«for regimebegrepet står ikke der.. , og det er det som er det viktigste, og jeg har en god kollega her som mener det var et dumt ord. For det setter terskelen psykisk for oss for høyt. Det er jo en metafor egentlig, hva er det vi egentlig legger i det. Regime preget av frykt og krenkelser, ja kanskje det gjør terskelen litt for høy..»

Hvor bevisste er politiet til å definere hva begrepet regime faktisk kan innebære i den enkelte sak og det enkelte avhør?

Samme informant sier videre om dette:

«.. alle ord som blir floskler fjerner litt skjønn da.. Det er jo en konkret vurdering hver eneste gang»

Informant 5, også politiadvokat, beskriver det essensielle ved at man fokuserer på tiden imellom konkrete handlinger:

«...sånn at en ting er de faktiske hendelsene da det skjer, men det er ikke mer viktig enn det som skjer mellom hendelsene. Det er det som utløser regimet. Den tenker jeg jo vi er opptatt av . Det er et av bærelementene i bestemmelsen. Derfor må vi nettopp spørre hvordan er det

imellom, da kommer jo den psykiske volden inn, hvis det kommer da blikk, hvis det er ting han gjør som indikerer at nå bygger det seg opp til en ny periode , så må vi få tak i det»

Når det gjelder ordlyden i lovteksten har flere av informantene synspunkter på om det har betydning at begrepet psykisk vold ikke eksplisitt er nevnt:

Informant 4 er en avhører med lang erfaring fra avhør av både barn og voksne. Hen reflekterer over hvilken betydning mangelen på benevnelse kan ha på vår bevissthet rundt psykisk vold:

«..hadde det vært bedre formulering i lovteksten så hadde det kanskje også blitt mer fokus på dette med psykisk vold. Kanskje man fikk inn en definisjon, vet ikke om det er vanlig at det står en definisjon på det i straffeloven akkurat men at det skulle kanskje vært litt mer konkret kommet fram i lovteksten da hadde vi kanskje blitt mer våken»

Informant 7, avhører; erkjenner at hen egentlig ikke har reflektert så mye over betydningen av ordlyden i lovteksten, men sier likevel:

«Det har jeg egentlig ikke tenkt på før. Men ja.., det tror jeg jo har en betydning. Jeg tenker at hvis det hadde vært nevnt så hadde man kanskje ikke bare sett på det som et supplement til den fysiske volden, da hadde det kunnet stå litt mer for seg selv.

Informant 3 er her inne på det interessante ved at det kun for noen få år siden ble sådd tvil om det var behov for en egen lovbestemmelse som regulerer vold utøvd innenfor familierelasjoner. Lovgiver konkluderte imidlertid med at et eget straffebud nettopp er nødvendig for å klare å fange kompleksiteten og helheten i disse sakene (Justis- og politidepartementet, 2005).

Hen uttrykker det slik:

«..det er jo derfor man har bestemmelsen, går man inn i forarbeidene og ser så ser man at det er en grunnleggende diskusjon om man har behov for bestemmelsen, ivaretar det alminnelige straffebud det her, da sier man at det avgjørende i den sammenhengen er å greie å ivareta det relasjonelle aspektet i mellom de som er involvert. For det greier man ikke å ivareta ved et alminnelig straffebud... bestemmelsen er litt rund og tvetydig.. Så det er ikke så håndgripelig å sette seg ned og lese den og skjønne hva man skal spørre om»

Hen reflekterer videre:

«Den er i , motsetning til mange andre bestemmelser, mer gummiaktig, det gjør at den er vanskeligere tilgjengelig. Men jeg har ikke noe veldig godt forslag til hvordan det ellers skulle

vært. Den skal jo fange opp et komplekst fenomen, så det er vanskelig på en måte å presisere det uten at tilfeller faller utenfor. Det fordrer at de som jobber med den bestemmelsen kan mye mer enn det som står i selve bestemmelsen»

Hva kan det medføre at psykisk vold ikke eksplisitt nevnes i lovteksten? Kan det være slik at man tenker at en «krenkelse» er mindre alvorlig enn om man bruker ordet «vold»?

Forarbeidene til § 219 som igjen er erstattet av nåværende § 282 gir uttrykk for at «vold» i denne lovbestemmelsen knyttes opp mot fysiske handlinger (Justis- og politidepartementet, 2005). Informant 1; etterforsker som er spesialavhører på fulltid, går her langt i å anbefale en endring i lovteksten:

«Og så tror jeg det er viktig da det at vi prøver å holde på det at psykisk vold skal hete psykisk vold, at det skal gå under voldsbegrepet, for hvis man sier at psykisk vold er krenkelser så føler jeg at krenkelser er et litt mer sånn mildere ord. Ja krenkelse ja.. men at man sier at psykisk vold det er vold. Definerer litt mer alvorlighetsgraden av det vil nå jeg si.»

Bevisutfordringer

Hvilke utfordringer mener politiet selv man står overfor når det gjelder å etterforske straffbar psykisk vold? Fra tidligere undersøkelser har utøvende etterforskere og politijurister fremholdt at vold i nære relasjoner krever grundig politiavhør for å avdekke forholdenes helhet og kompleksitet (Aas, 2014). Flere poengterer at å planlegge og gjennomføre tilrettelagte avhør med tanke på å avdekke psykisk vold er vanskelig. Hva er det som gjør det vanskelig?

Informant 2; politiadvokat, beskriver aspekter rundt egen erfaring med å lede tilrettelagte avhør. Blant annet er hen inne på betydningen av at det finnes noe konkret, altså en fysisk voldshendelse som kan være med å underbygge det mer abstrakte rundt en subjektiv følelse og opplevelse:

Hen sier:

«De gode spørsmålene er jo veldig vanskelig...jeg tror det kan være en stor utfordring både og lete etter og sette ord på.. vi må bare jobbe hardt for å finne fram til hva det er i kjeftinga som går over det straffrie... det er jo alltid en fordel om det er en fysisk krenkelse i forkant som den psykiske volden kan spille på. Det gjør det lettere for oss å identifisere den som en del av regimet...»

Det slås fast at det er vanskelig å stille de gode spørsmålene. Dette er i tråd med utgangspunktet for opprettelsen eget straffebud for vold i nære relasjoner; hvordan klare å fange opp kompleksiteten i hva det handler om (NOU 2003:31). Informant 2 forklarer videre hvilke utfordringer politiet står overfor ved bevisinnhenting. Dette dreier seg om fenomenforståelse, og dermed viten om hva vi skal lete etter i avhørene:

«Vi henlegger nok mye psykisk vold fordi hvis vi ikke forstå hva i leter etter så stiller vi for dårlige spørsmål og det blir for vanskelig å føre bevis for at noe er mer enn bare omsorgssvikt da. Jeg tror nok vi har en del på samvittigheten i forhold til henleggelse som kunne ha vært saker vi tok ut tiltale i... Men det er å få fanga det med ord, få fanga følelsen en handling gir med ord, ja der er vi, ikke lett.»

Hen sier videre om det samme:

«Men jeg tror ikke vi spør godt nok for å få det som fins. Sånn at vi får de observasjonene, det indre laget da. Få bedre tak i detaljene, så det er jo hvor dypt går du i det. Det er jo overførbart, fullstendig. Og forstå hvordan folk har det er jo skikkelig vanskelig. Du må borre, skikkelig.»

Utfordringer rundt mangel på konkrethet, og hva som ligger i å få tak i det «indre laget» skal jeg komme nærmere tilbake til i diskusjonskapittelet.

Ordet vanskelig er som tidligere nevnt gjentakende hos flere av informantene når vi er inne på bevisinnhenting. Informant 6, også en politiadvokat, belyser hva hen tenker om det å bevise psykisk vold:

«.. det er jo at det er forferdelig mye mer vanskelig å bevise selvfølgelig, ... ofte så kan man stille spørsmål.. hvordan reagerer du hvis noen smeller litt hardt med døren, for å kjenne på hva det gjør med en da.. vi må flinkere til å spørre , hvordan merker du at du tilpasser deg det andre mennesket følelsesmessig på en måte.. for det første er det jo vanskelig, og for det andre så er det en treningssak, det krever at man stiller de riktige spørsmålene »

Informant 4; en spesialavhører, poengterer nødvendigheten av en bred etterforskning i saker med mistanke om psykisk vold. Dette innebærer å avhøre voksne i miljøet rundt barna for å få et utfyllende bilde av deres livssituasjon, samt dokumentere eventuelle endringer i deres atferd. Ansvarer kan ikke alene legges på barnas evne til å gi et bilde av sin egen utsatthet:

«Men jeg tenker også at barnet kan kanskje ikke klare å stå i det alene. Den totale etterforskningen må jo bygge opp under, ja bekrefte eller avkrefte ting, det er ikke barnet som

skal løse sin sak alene. Men hvilke andre aktører er det som ser barnet og som kan ha opplysninger som gjør at man kan se den psykiske biten da. Hva har barnet sagt til helsesøster, barnehageansatte og andre. Jeg tror at vi noen ganger tenker at barnet skal gi os alle svarene, men at der kommer vi ikke helt i mål. Og da må vi ikke glemme at det finnes kanskje andre etterforskningskritt som er viktige..»

Noen av informantene tar opp perspektiver rundt nødvendigheten av å ha fokus på dokumentasjon av helsemessig informasjon. Dette harmonerer med regjeringens mål om at barn som avhøres ved et barnehus også skal gjennomføre medisinsk undersøkelse på samme sted, for å oppfylle både et rettslig og medisinsk formål (Barne- og likestillingsdepartementet, 2016).

Informant 1 beskriver det utfordrende ved å innhente beskrivelser av konsekvenser, særlig når det gjelder de minste barna:

« de eldste kan.. mens de minste.. det er vanskelig for de å reflektere over det. Og så må du kanskje se det i et mye lengre perspektiv hva har det her gjort»

I forlengelsen av dette kan man se for seg at innhenting av helseopplysninger samt vitneobservasjoner fra omsorgspersoner fra skole og barnehage kan hjelpe oss med å avdekke konsekvenser som kommer etter lengre tid. Informant 2 peker på utfordringene ved at det kan gå lang tid før man identifiserer hva som er konsekvenser av å vokse opp med frykt og utrygghet:

«Når klinikerne har fulgt opp engstelige barn, få kastet litt lys på hva man må gjøre for å få bort alt der i et barn som har vært i et hjem der det har vært utbredt psykisk vold. Hvor alvorlig det egentlig er»

Informant 5 tar opp betydningen av å se mer indirekte konsekvenser for barna som lever i voldspregede hjem. Dette kan medføre at barna ikke blir ivaretatt med hensyn til basale behov:

«Dette blir så synlige konsekvenser av å være vitne til vold, for det er ingen hjemme som klarer å ta vare på deg. Det får vi ikke synliggjort med mindre vi får den ungen til å gape opp hos tannlegen. Vi må ikke være noe redde for å introdusere barnet også for lege og tannlege selv om vi ikke har opplysninger om at barnet selv har vært utsatt for vold.»

Barrierer som medfører mindre fokus på psykisk vold

Svarene fra informantene kan tyde på at det er mindre fokus på å avdekke psykisk vold enn fysisk vold ved planlegging og gjennomføring av de tilrettelagte avhørene. Hva kan dette skyldes? Det fremkommer av intervjuene at flere gjenkjenner utfordringene ved å holde seg kunnskapsmessig oppdatert på et vidt og kompleks felt. Både politietterforskere og politijurister er i utgangspunktet for generalister å regne i sin yrkesutøvelse. Det er ingen krav om særskilt kompetanse på familievoldsfeltet for å etterforske eller være påtaleansvarlig for kompliserte § 282-saker (Aas, 2019). I realiteten kan en polititjenestemann direkte nyutdannet fra bachelor-utdanningen på Politihøgskolen og en jurist med fersk juridikumseksamen fra Universitetet bli gitt et slikt ansvar.

Informant 2 beskriver utfordringene med hensyn til adekvat kompetanse slik:

«Å føle seg kompetent på det på generelt grunnlag det tror jeg ikke mange som gjør» «Vi må fortsette å ha disse faglige oppdateringene. Vi må ha penger til å sende folk på Kripos sine årlige ting og vi må innhente de gode foredragene på det.. fra andre faggrupper enn bare politiet. For det her er i særdeleshet en tverrfaglig tilnærming som skal til. Vi kan være flinkere til å bruke fagfolkene våre som vitner i retten tenker jeg»

Det påpekes at politiet som jobber med etterforskning av mishandling i nære relasjoner må settes bedre i stand til å vite hva de ulike fenomenene innenfor fagfeltet innebærer. For å ha mulighet til å avdekke psykisk vold ved et tilrettelagt avhør må politiet vite hvilken informasjon de skal lete etter.

Informant 2 gir en slik beskrivelse:

«...potensialet ligger i å vite hva det er slik at vi får stilt de riktige spørsmålene, og får kasta lys over det i et avhør.... og etterforskere som jobber seg i hjel, ja så det er jo en fare for at vi glipper da hvis vi ikke sørger for riktig kompetanse.»

Tradisjonelt har det vært slik at etterforskning av vold i nære relasjoner i de fleste politidistrikter har blitt utført av generalister (Aas, 2019). Svarene i min undersøkelse tyder på at det fortsatt er slik. Informant 3 er inne på de samme problemstillingene rundt hvor tilfeldig det er hvilken kompetanse som finnes ute i de ulike politidistriktene:

«..Og...så tror jeg jo at det innenfor 282 er det ganske varierende kompetanse i politidistriktet på hva er det som ligger i denne bestemmelsen, en ting er jo de konkrete voldsepisodene, men hva som ligger i psykisk vold og hva som kreves i det

der med regime.., det er ikke veldig lett tilgjengelig. Du må jo gjøre et ordentlig dypdykk for å sette deg inn i det, og slik vi er rigget her, så er det lite spesialister i distriktet. Det er nok en kompetansebit både på etterforskning og påtale. Du skal ha hatt noen saker for å vite hvor skoen trykker.. det er nok tilfeldig alt etter hvor mye erfaring du har , det er ikke mye opplæring og utdanning innenfor det her, så det er nok mye erfaringsbasert.»

Samme informant reflekterer videre om sin egen kunnskapsplattform:

«alt jeg har lært meg om det her har jeg jo lært meg ved å ha vært med på etterforskning og gått med saker i retten, det er jo bare der, og eventuelt diskutert med kollegaer. Man er selvlært og selverfart, sånn er det vel for de fleste. Jeg har hatt ganske mange saker slik at jeg har lært noe om det, og det trenger du, du må ha hatt ganske mange saker for å bli god i det, det er behov for at du jobber mye med det og ikke får det smurt tynt utover.»

Tilgang på kompetente ressurser er avgjørende for tilfredsstillende håndtering av komplekse mishandlingssaker, svarene fra informantene tyder på at det er tilfeldig om det er spesialister eller generalister som blir tildelt slike oppgaver. Politadvokaten sier videre om dette:

«Det varierer nok veldig, og det baserer seg på ressurser og tid , hva man velger å prioritere og ikke minst kunnskap om hva som skal til. Kunnskapen er for varierende. Det har riksadvokaten sagt i mange sammenhenger, det er for stor variasjon i etterforskningen.. ja, hvem er etterforsker, hvem er jurist, hvor mye annet har du å gjøre på det tidspunktet. Det er litt flaks og uflaks..»

Samme informant gir tydelig uttrykk for hva hen mener om vanskelighetsgraden på etterforskning av vold i nære relasjoner. Dette stemmer godt overens med tidligere undersøkelser omkring denne type etterforskning, nemlig at mishandlingsbestemmelsen er svært utfordrende å håndtere (Aas & Andersen, 2017):

«Det må nok sikkert i større grad være spesialisering, jeg mener jo at det å jobbe med mishandlingsbestemmelsen er nok kanskje en av de mest krevende bestemmelsene å forholde seg til i straffeloven, det er også de meste krevende etterforskningene ofte, det er jo mye lettere å etterforske en sedelighetssak enn en mishandlingssak.»

En politadvokat, informant 2, poengterer betydningen av å ansvarliggjøre Barnehuset og Barnehusets rådgivere slik at de i større grad kan hjelpe til med tilnærminger for å stille adekvate spørsmål om psykisk vold i avhør. Flere er inne på betydningen av et godt

samarbeid mellom flere aktører, og behovet for at Barnehusets kompetanse benyttes i større grad for å avdekke psykisk vold.

«Jeg tror nok det er for lite kunnskap også på Barnehuset om 282... Det jeg har opplevd på Barnehuset er at de er mer opptatt av å skape gode rammer for barnet, og ettervern og den type ting enn at man faktisk er et organ for å tilrettelegge for etterforskning, og hvilke temaer man må få belyst for at vi faktisk skal ende med en straffesak, det er hovedoppgaven etter min mening, det er man ikke så opptatt av..»

Flere må samarbeide, både innad i politiet og tverretattlig for å bli mer bevisste på hvordan tilnærmingen til psykisk vold skal skje i tilrettelagte avhør. Følelsesmessige barrierer og kompetansebarrierer er enklere å overkomme ved at flere jobber mot samme mål.

Informant 6, en yngre politiadvokat, bruker disse ordene for å beskrive dette:

« ..og jeg tror at det her som alt annet egentlig er at man må få litt mer erfaring med det, og så man må bli mer bevisst på det, så tenker jeg når man ser hva som skal til, vet litt mer hva man skal se etter, og hvis man er enige om å ha større fokus på det. Jeg tror det går mye på erfaring og hva man er vant til, og har man gjort det før så.. Ja jeg tror det er flere ting, kanskje dra lasset litt sammen, hvis alle prøver å være litt mer bevisst på det da...»

Prioritering er et stikkord blant flere av informantene. Et stort dilemma er ofte hvordan man skal prioritere tid og ressurser slik at kvaliteten på etterforskningen blir optimal. Beskrivelser fra tidligere forskning tyder på at saker som omhandler vold i nære relasjoner ofte blir henlagt, og at det har en sammenheng med politiets prioriteringer (Aas, 2014). Informant 6 uttrykker at politiets prioritering av dette saksområdet må bli synlig ved at man fokuserer på kompetanseheving:

«...så jeg tenker faglig oppdatering, faglige innspill og kursing det er.. jeg tenker at det er nesten alfa og omega altså, og bevisstgjøring, på ting man ikke kan også.. Og bare vite hva man ikke kan, det er ofte gull verdt det også, så jeg tenker det burde vært mye høyere prioritert, blant oss, blant juristene, jeg vet ikke hvordan det er på etterforskernivå.»

Hen har videre betraktninger rundt eget og kollegers potensial for økt fokus på psykisk vold:

«Ja, jeg tenker at vi juristene må jo bli ganske mye mer bevisste vi også på hva som skal til for at den psykiske volden er over på straffbar psykisk vold.... og kanskje ta en kamp om at det er ikke umulig da og bygge en sak på utelukkende psykisk vold. Det tror jeg kanskje vi må gå i bresjen for. Og så må jo vi kjenne bevistema og vite hva skal til, og hva som skal bevises

og være flinkere til å skissere for avhører hva som skal til, hvilket nivå, hvilken intensitet, hva må til før vi er over i det straffbare, og vi må være klare på hva vi trenger i avhøret. Ja, jeg tror nok vi har en vei å gå vi også, så ærlig må jeg være og si det altså... men hvis vi hadde tatt en runde ..., prøvd å endre praksis, blitt mer oppmerksom på det og mer bevisste alle sammen. Jeg tror nok det må til altså, at alle må ta en runde med seg selv, prøve å tenke litt nytt da..»

Informant 1 som er avhører mener også at å avdekke psykisk vold krever lagarbeid av flere aktører med forståelse av hva psykisk vold dreier seg om:

«.. potensialet for å bli bedre er så absolutt til stede, og der er det jo samarbeid da. Man skal ikke skylde på verken den ene eller den andre. Det er jo vi sammen, det er jo avhører, avhørsleder, påtalejurist og etterforsker..»

Informant 4, også en avhører, vektlegger også et bedre samarbeid mellom flere aktører for å øke fokuset på psykisk vold ved planlegging og gjennomføring av tilrettelagte avhør. Hen kommer inn på nødvendigheten av å utarbeide en mal eller momentliste for å bli bedre til å dekke opp temaer rundt psykisk vold.

«Kan vi sette oss ned i lag noen å ha mer fokus på dette, å jobbe i grupper... Ja, jeg har vært inne på dette her, hva er gode momenter. Så man slipper å finne opp kruttet på nytt for hver gang man skal inn i disse avhørene. For det må være noe det kan være gjenbruksverdi på, og som man kan bruke videre. Sånn at jeg tror alle må på banen, etterforsker, påtale, avhører, altså at det er samarbeidsprosjekt som på en måte må til, også for at vi skal øke kunnskapen på psykisk vold.»

Et tema som berøres i flere av intervjuene er hvilken betydning holdninger i politiet, samt holdninger i samfunnet generelt har for hvordan psykisk vold prioriteres ved planlegging og gjennomføring av tilrettelagte avhør.

Informant 2 sier dette om sitt syn på meldingene politiet får inn som grunnlag for å starte etterforskning:

«..de fleste skjønner jo at det har noe med omsorgssvikt.. kunnskapen om at det også kan være straffbart er det så som så med, det er det jo opp til oss å vite at det er en del av familievoldsparagrafen Det tror jeg kanskje ikke melderne jevnt over vet at det går an å ha en straffesak på reine psykiske forhold...forholdet mellom omsorgssvikt og psykiske krenkelser...

jeg tror ikke folk er veldig klar på grensene der.. ja så terskelen for å varsle er sikkert høyere, det kan jeg tenke meg»

Informant 4 presenterer følgende syn:

«Jeg tror fortsatt vi er der at vi spør mer om det som går på fysisk vold fordi det er mer håndgripelig for oss, det er lettere å forstå, det er lettere å spørre om, slag, spark, hva skjedde, hvordan skjedde det , hvor skjedde det, når skjedde det, altså alt det her...det er mer håndgripelig rett og slett. Psykisk vold er mer ullent.. vanskeligere å få grep om hva som kan ligge i dette regimet som folk kan leve under.. . det er tryggere for oss tror jeg, det har vi vært mer vant til, det fokuset. Selv om det står i 282 og 219 det med psykisk vold så har det over tid vært mer kultur for å avdekke fysisk vold enn psykisk vold.... Vi konsentrerer oss om det som er mer håndgripelig»

Informant 3 reflekterer over årsakene til at holdningene til å avdekke psykisk vold er annerledes enn å avdekke fysisk vold:

«Det er kanskje noe med oss mennesker som gjør at det er sånn. Det er jo mer diffust, psykisk, det er sikkert også vanskeligere å prate om. Kanskje mer sårt og vanskeligere å prate om det psykiske enn det fysiske. Også er det noe med det kulturelle hos oss kanskje, det er lettere å prate om fysiske ting enn psykiske ting. Man kan jo dra parallellene til psykisk helse, det er mer betent med psykisk helse enn med fysisk. Nå spekulerer jeg bare.. jeg tror vi har et stor potensial for å lete mer..»

Informant 6 belyser flere utfordringer når politiet skal forholde seg til fenomenet psykisk vold:

«..og så får vi jo å høre det at det skal mye til , etter rettspraksis at det skal ganske mye til for å bli dømt for psykisk vold, og da tenker man allerede da at dette blir et tungt lass å dra...for det første tenker jeg at folk ikke tenker på det som like graverende. Jeg tenker at man kan kanskje synes det blir en fryktelig lang vei å gå. Veldig ofte blir man sånn, har du fått noen merker, har du fått noen sår, har noen ødelagt noe.Veldig på den med en gang. Og ja vi er nok veldig sånn der at vi trenger noe objektivt konstaterbart. Vi er nok ikke så flinke til å se på det som et bevis i seg selv da, det at de har et veldig sånn påvirket atferdsmønster eller reaksjonsmønster. Men det er jo vanskelig også da, hvilke spørsmål skal man stille for å gjøre barn oppmerksomme på sånt. Men ikke for det, barn tror kanskje at det er normalt, så det er flere ting som gjør det vanskelig da.»

Tilsvarende holdninger finnes kanskje også hos andre instanser og institusjoner. Dette blir slik kommentert videre av informant 6:

«Men jeg tror folk generelt må bli mere bevisste på det med psykisk vold, at det, vi kanskje er for dårlige til det alle sammen.... ja, jeg tenker at det gjelder politiet, det gjelder skole, det gjelder barnehage, det gjelder folk som jobber med barn, som har en høyere barriere for å ta kontakt med politiet eller barnevern når det gjelder psykisk vold»

5. Diskusjon

Innledning

De overnevnte presenterte funn vil i dette kapittelet bli diskutert i lys av relevant teori. Noen av hovedmomentene i teorien er skissert tidligere i oppgaven, andre momenter kommer nye inn i diskusjonsdelen. Jeg vil diskutere resultatene, altså innholdet i intervjuene, knyttet opp til de samme analysekategoriene som resultatene i foregående kapittel er sortert under.

Hvordan politiet forstår psykisk vold

De fleste av mine åtte informanter gir uttrykk for at det ikke umiddelbart er enkelt å gi et dekkende og utfyllende svar på deres forståelse av begrepet psykisk vold. Det er gjentagende beskrivelser om at begrepet er omfattende, diffust, lite konkret og har glidende overganger mot annen type vold. Det er vanskelig «å ha vanntette skott» mot andre voldstyper som materiell, fysisk og latent vold. På den ene siden argumenterer enkelte for at psykisk vold er den volden som ikke er fysisk vold, men på en annen side poengterer andre at den psykiske volden kommer i forlengelsen av fysisk vold. Flere av informantene synes grensedragningen nedad mot omsorgssvikt er utfordrende. Som en av informantene uttrykker det; begrepet er litt «gummiaktig». Det er vanskelig å få et fullstendig bilde av hva det kan dreie seg om. Dette samsvarer godt med at det gis flere ulike definisjoner av psykisk vold i litteraturen, den kan bestå av svært mange ulike former for utsagn og handlinger og opptrer ofte samtidig eller i sammenheng med andre former for vold. Det er også i tråd med Hammerlins beskrivelse av at psykisk vold er et «grumsete» begrep, det er utflytende og vanskelig å vite hva det faktisk innebærer (Hammerlin og Leer-Salvesen, 2014).

Per Isdal sin definisjon fra 2000 blir ofte benyttet og referert til hvor det beskrives at det gjelder alle måter å skade, skremme, eller krenke andre på, eller å styre og dominere andre

ved hjelp av bakenforliggende makt eller trussel (Isdal, 2000). Også denne definisjonen kan imidlertid bli ganske generell. Flere av informantene beskriver sin forståelse av psykisk vold som den subjektive opplevelsen av handlinger som isolert sett kan framstå som vanlige eller normale. Subjektivitetsfokuset finner vi også igjen i den danske Socialstyrelsens definisjon av vold mot barn og unge som tar utgangspunkt i hvordan volden virker og rammer, ved at den kan smerte, skremme og skade barnet. (Socialstyrelsen, 2015 slik beskrevet i Lillevik, 2019). Informantene påpeker videre det essensielle ved å forfølge det subjektive aspektet ved å grave i nåtidige og fremtidige konsekvenser for den utsatte. Et slik aspekt er på den ene siden utvilsomt viktig med hensyn til å identifisere hva psykisk vold egentlig er. På en annen side vil det i strafferettslig sammenheng også være viktig og belyse de objektive handlinger som årsaker til subjektive virkninger. Isdal sin definisjon beskriver derimot i liten grad hva slike objektive handlinger kan dreie seg om (Lillevik, 2019).

Det samme subjektive perspektiv blir synlig via regjeringens strategi fra 2013; «Barndommen kommer ikke i reprise» hvor det refereres til definisjonen fra det nasjonale folkehelseinstituttet i USA; CDC (Centre for Disease Control and Prevention): «Villet omsorgsgiveratferd som formidler til barn og unge at han eller hun er verdiløs, mangelfull, uelsket, uønsket, i fare, eller kun er verdifull i den grad hun eller han oppfyller andres behov», Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2013). Verdens helseorganisasjon definerer det som psykisk vold når barn gjentatte ganger blir skremt, såret, ydmyket eller føler seg verdiløst av sine omsorgspersoner. Dette vil igjen avhenge av det subjektive perspektivet på hvordan handlinger oppfattes. Det er utvilsomt vanskelig å objektivt sette grense for når sårende kommentarer blir til psykisk vold (Hafstad og Augusti, 2019).

Psykisk vold kan sies å være en «samlebetegnelse», slik en av informantene uttrykker det. Både spesialavhørerne og avhørslederene jeg intervjuet var inn på flere konkrete former for psykisk vold i form av trusler om fysisk vold, materiell vold eller tap av goder, å ikke få ha venner på besøk, at man blir utestengt, innestengt, kalt opp og sjikanert, skreket til, bli utsatt for nedverdiggende ord og utsagn over tid, oversett og ignorert. Man må være oppmerksom på at ikke bare er psykisk vold i seg selv omfattende og utfordrende og definere, men det kan også ofte være at flere typer av vold går over i hverandre. Det beskrives at det er en samvariasjon mellom vold, slik at hvis et barn er utsatt for en type vold vil risikoen øke for også å bli utsatt for andre typer vold (Finkelhor, Ormrod & Turner, 2007 slik beskrevet i Lillevik, 2019).

Et slikt syn støttes av flere av informantene. En av disse påpeker viktigheten av å se ulike typer vold, som for eksempel fysisk eller materiell vold, i sammenheng med det som kan være, eller kan utvikle seg til å bli psykisk vold. Det at far eller mor ødelegger gjenstander eller inventar hjemme, det at det ikke blir reparert og dermed som informanten beskriver, blir stående som en «evig reminder» på hva som under gitte omstendigheter kan komme til å skje. Lynum beskriver at det finnes en grunnleggende sammenheng mellom psykisk og fysisk vold (Lynum, 2014).

Flere av virkningene av annen type vold enn den fysiske kan være nesten usynlige, eller i beste fall besværlig å identifisere for utenforstående. Dette vil være utslagsgivende for at begrepet anses som utfordrende å definere. Hvis utgangspunktet for politiet er at det er vanskelig å sette ord på hva det dreier seg om, kan det tenkes at det også er krevende å vite hvilke temaer som skal introduseres for å avdekke psykisk vold, og dernest avgjøre om dette er straffbare forhold. Det kan være vanskeligere å legge merke til den psykiske volden nettopp fordi den ikke alltid utøves eller uttrykkes eksplisitt. Passive handlinger som å bli usynliggjort i hjemmet, ikke bli snakket med eller til, isolering og utestengning vil være vanskelig å oppdage (Lillevik, 2019). Et mindretall av informantene omtaler imidlertid slike passive handlinger når de ble bedt om å definere psykisk vold.

Psykisk vold og latent vold har mange likhetstrekk. En av informantene forklarer psykisk vold som en latent følelse av at hva som helst kan skje når som helst. Eller som en annen informant betegner som den vedvarende frykten, redselen eller forventningen om at en forelder kan utøve vold i en eller annen form en eller annen gang men gjerne uten forutsigbarhet. Forventningen om noe som skal komme er ikke en positiv følelse, men en tilstand av frykt og utrygghet. Nettopp disse følelsene er et viktige elementer i det som flere av informantene skisserer som essensielt i forståelsen av den psykiske volden, nemlig som en del av det mønster av noe som skjer over tid. Litteraturen beskriver det at man bevisst eller ubevisst må legge strategier for å unngå ny vold for latent vold. Volden er der hele tida i kraft av sin mulighet, det blir en kronisk livsbetingelse (Isdal, 2000). Imidlertid vil det kunne være kunstig å skille begrepet latent vold fra begrepet psykisk vold. Ut fra hva informantene sier om dette vil nettopp det latente i volden være det som er den psykiske volden. I motsetning til fysisk vold er det ikke den enkelte hendelse av psykisk vold man er opptatt av, men hvordan et barns liv preges over tid. Imidlertid kan man spørre seg, som også informantene påpeker; om det ikke alltid vil være slik at forutgående fysisk vold vil gi grobunn for en vedvarende utrygghetsfølelse som kan defineres som psykisk vold. Litteraturen sier lite om slike

sammenhenger mellom fysisk og psykisk vold. Lovforarbeider fra 2005 gir imidlertid føringer for at én hendelse kan være tilstrekkelig for å etablere vedvarende frykt hos den utsatte. Å leve i utrygghet og frykt over tid anses som kjernen i den psykiske volden (Aas & Andersen, 2017). Imidlertid beskriver flere informanter nettopp det å identifisere utrygghet og frykt som ullent og diffust. Dette gjør det i neste omgang utfordrende å håndtere temaene ved planlegging og gjennomføring av tilrettelagte avhør.

For politiet er det nødvendig å se psykisk vold i et strafferettslig perspektiv. Rettspraksis har innført begrepene *regime* og *mønster* som essensielle i å beskrive hva psykisk vold i strafferettslig forstand innebærer. De fleste av informantene nevner eksplisitt de samme ordene, men gir uttrykk for det utfordrende med å være konkret nok med hensyn til hva det egentlig innebærer. Man må fokusere på hvordan barnet har det, som en av informantene forklarer «i tiden imellom», altså et tidsrom hvor det ikke skjer konkrete overgrep, men hvor man går og venter eller frykter at noe kan skje. Om volden skjer under det som kan defineres som et «regime», nevnes av flere som en sentral del av det å identifisere psykisk vold som skjer innenfor familierelasjonen. Slik en av informantene beskriver psykisk vold som «alt det som kan være med å utgjøre det regimet vi trenger for at det skal være straffbart». «Alt det» må kunne refereres til de fire dimensjonene av psykisk vold tidligere nevnt i oppgaven; angrep mot integritet og selvfølelse, å holde tilbake følelsesmessig støtte, eksplisitte og implisitte trusler, kontroll og frihetsbegrensning.

Ordet regime kommer fra rettspraksis innenfor strafferetten, og omhandler hvorvidt man kan si at et liv innenfor familien preges av utrygghet og frykt for nye hendelser. Et regime kan beskrives som at livet preges av volden, også når den ikke eksplisitt utøves. Helheten dannes av enkeltepisoder og tiden imellom slike episoder (Aas & Andersen, 2017). Å få klarhet i hvilke ord og handlinger som over tid preger et barns liv på negativ måte, poengteres av de fleste av informantene som svært krevende.

I et historisk perspektiv kan det synes som om temaet psykisk vold mot barn er ferskt og ennå nytt. I lovforarbeider på tidlig 2000-tallet er fortsatt hovedfokuset kvinner som utsettes for vold av menn. I utredningen «Retten til et liv uten vold» nevnes at vold i nære relasjoner også kan ramme barn – «enten direkte gjennom fysisk vold, psykisk vold eller seksuelle overgrep - eller indirekte ved at de ser, hører eller fornemmer volden mot mor» (NOU 2003:31, s. 19-20). Når et barn lever i et hjem hvor det utøves vold mellom foreldre har barnet et selvstendig vern som fornærmet og regnes som utsatt for vold, ikke kun som et vitne. Dette ble slått fast av Høyesterett første gang i 2010, og har ført til at man betegner det som at barnet er utsatt for

psykisk vold (Aas, 2014). Det har tatt tid før samfunnet har innsett at vold mellom voksne i hjemmet også gjør at barna blir utsatt for skadelig vold. Man er som barn ikke et utenforstående vitne, som om man står på utsiden og betrakter noe som skjer. Barna lever midt i volden, og blir eksistensielt preget (Hammerlin og Leer-Salvesen, 2014).

Å leve i volden vil si det samme som å bli utsatt for straffbare forhold, men dette står åpenbart likevel ikke først på lista når informantene skal definere hva de mener inngår i straffbar psykisk vold. Det at vold utøves innenfor parrelasjon, mot en forelder, hevdes å være vold mot barnets mulighet for omsorg. Dette kan igjen kan få store konsekvenser for barnets utvikling (Solomon & George, 2000 slik beskrevet i Thorsteinsson, 2011). Det kan være utfordrende å trekke grenser mellom hva som faller inn under definisjonen av emosjonell omsorgssvikt og hva som defineres som psykisk vold (Aas & Andersen, 2017). Aspektene rundt det å leve i vold vil altså kunne være av ulik type art; fra omsorgssvikt til opplevelsen av å leve i frykt for å selv å bli skadet, eller at den andre forelderen blir skadet eller i verste fall drept. Likevel kan det synes som om informantene ikke umiddelbart definerer det å leve i vold som å bli utsatt for psykisk vold.

Politiets forståelse av den psykiske voldens skadepotensial

Vil politiets forståelse av den psykiske voldens skadepotensial ha noe å si for hvordan vi vektlegger temaet når vi gjennomfører de tilrettelagte avhørene? Hvis politiet bare vagt aner hva denne type vold kan medføre, vil det igjen resultere i at man blir vage og usikre i tilnærmingen til å avdekke fenomenet?

Alle informantene i undersøkelsen er uforbeholdne i sine svar om at psykisk vold er skadelig for barn som utsettes for dette direkte, eller ved å leve i hjem der vold begås mellom omsorgspersoner eller mot søsken. Flere poengterer også at det antagelig er mer skadelig enn å bli utsatt for annen type vold. De fleste av informantene mener politiet har for lite kunnskap om konsekvenser og skadepotensial. Det at volden skjer i det som en av informantene kaller «omsorgsbasen», og utøves av de som skal være barnas «klippe i livet», gjør at det blir mindre synlig for omverdenen. Om utenforstående kan være bekymret for hvordan barnet har det i hjemmet, så vegres det mot å gripe inn i det som anses å være privat. Det kan fortsatt være slik at det er vanskelig å ta innover seg at barn kan ha det verst og skades mest nettopp i hjemmet, og at døren inn dit ofte forblir lukket (Raundalen, 2011).

Å bli utsatt for psykisk vold ved å måtte leve i vold som skjer i familien har imidlertid fått større fokus de senere årene, og med det følger også oppmerksomhet rundt hva slik utsatthet kan medføre av konsekvenser også for senere voksenliv. Utredningen «Retten til et liv uten vold» beskriver at barn ofte opplever følelser av skam, ensomhet og isolering som følge av den psykiske volden. Videre kan det få konsekvenser som at man utvikler psykisk sykdom som angst og depresjon, psykosomatiske sykdommer, PTSD, utvikling av voldsatferd overfor andre, tilbaketrekking og kognitive vansker som igjen får konsekvenser for læring, språkutvikling og konsentrasjon. (Mullender m.fl, 2002 og Isdal, 2000, slik beskrevet i NOU 2003:31).

Mulige uheldige og skadelige konsekvenser er mange, og til dels alvorlige. Det synes som om det fortsatt er mangelfull forskning på hvilke faktorer ved det å leve i volden som kan medføre skader for barnet i et lengre perspektiv (Eriksen, Heltne og Steinsvåg, 2011). Psykologene Braarud og Nordanger har skrevet om hvordan barn som blir utsatt for traumatisk stress i en omsorgssituasjon over tid vil kunne utvikle reguleringsvansker. Barn vil kunne bli dobbelt skadelidende hvis omsorgspersonen i seg selv medfører en følelse av frykt, eller om omsorgspersonen selv blir utsatt for vold og dermed settes ut av stand til å beskytte og regulere barnet (Braarud & Nordanger, 2017).

I tråd med forskning som viser at utsatthet for psykisk vold kan ha skadepotensial på flere plan, er også flere av informantene inne på at skadevirkningene av psykisk vold kan være «en uendelig lang konsekvensrekke». Bruk av sakkyndige for å dokumentere eventuelle skadelige konsekvenser er et for lite benyttet etterforskningskritt i forbindelse med etterforskning av psykisk vold. Flere presiserer imidlertid at det kan være utfordrende at skadene kanskje framtrer etter lang tid, og at det derfor er konsekvenser man ikke får belyst under en straffesak.

Å leve i et hjem preget av fysisk og psykisk vold vil kunne få store konsekvenser for barnets oppvekst, men også for hvordan man evner å leve sitt voksne liv (NOU 2003:31). Dette er også tidligere gitt et eksempel på fra Grøvdals doktoravhandling, hvor det gis beskrivelser av voksne liv preget av arbeidsuførhet og lav livskvalitet som følge av barndom preget av vold (Grøvdal, 2012). Et skadepotensial som kan medføre konsekvenser på sikt for barnets senere voksne liv er på en annen side noe man ikke får avdekket via et tilrettelagt avhør. Det politiet imidlertid råder over er å gi barnet en mulighet til å formidle hvordan psykisk vold gjennomsyrrer et ungt liv. Hvordan psykisk vold kan styre, skremme og skape redsel, eller hvordan et barn må sørge for å tilpasse og begrense sin atferd i hjemmet (Øverlien, 2012).

Informantene gir imidlertid uttrykk for hvor krevende det kan være å innhente gode nok beskrivelser fra barnet om hvordan psykisk vold påvirker og skader slik litteraturen beskriver. Dette gjelder spesielt de minste barna hvor det er svært utfordrende å få beskrivelser av hvordan psykisk vold påvirker. Dette står i kontrast til forskning som tilsier at de minste barna gjerne oftere er der volden skjer i hjemmet. De har liten mulighet til å unngå eksponering, og de vil oppleve mer stress og uro siden de ikke forstår og kanskje heller ikke kan sette ord på sine opplevelser (Øverlien, 2012).

Det framkommer av informantenes svar at på samme måte som begrepet psykisk vold i seg selv er utydelig, er også dens skadepotensial mindre håndgripelig. Fysisk vold kan gi merker, sår og skader som enklere lar seg dokumentere. Enkelte av informantene legger ikke skjul på at dette gjør at det under tilrettelagte avhør fokuseres mest på den fysiske volden, dernest kommer den psykisk volden. Dette til tross for at flere har en formening om at psykisk vold kan være mer skadelig enn enkelthendelser av fysisk vold. Dette støttes i en viss grad av teori som tilsier at det er indikasjoner på at det i hvert fall er like skadelig for barn å leve i volden som å bli direkte utsatt (Gamst, 2011). I NKVTS sin rapport fra 2019 beskrives at psykisk vold kan gi minst like alvorlige helsemessige konsekvenser som fysisk vold (Hafstad og Augusti, 2019).

Som tidligere påpekt vil det som oftest være slik at barnet kan være utsatt for flere typer vold eller overgrep, og det kan være vanskelig å dra en klar linje fra psykisk vold som årsak, til den identifiserte diagnose eller lidelse som virkning. Disse aspektene kan ha betydning for hvordan politiet, og mulig samfunnet for øvrig, vurderer alvorligheten av det å leve med psykisk vold.

Flere av informantene tilkjenner at man senere kan møte igjen barn som har vært i tilrettelagte avhør i forbindelse med bekymring om vold i hjemmet. Sårbare barn har da blitt til unge kriminelle og ungdommer med rusproblemer. Implisitt kan det bety at et forebyggende potensial om politiet i større grad har kunnskaper om hvilke skadelige konsekvenser psykisk vold kan innebære. Dette finner støtte i forskning som tilsier at økt kunnskap om skadevirkninger og risikofaktorer gir økt oppmerksomhet omkring vold i hjemmet. Dette har igjen ført til at forebygging av vold i hjemmet også står høyt på den politiske agendaen i Norge (Sommerfeldt & Øverlien, 2016).

Konsekvensene av å bli utsatt for psykisk vold kan være komplekse, og spørsmålet er om politiet er i stand til å være oppmerksom på hele bildet rundt dette. Via et av

informantintervjuene blir dette eksplisitt uttrykt ved en påpekning om at politiet i større grad bør benytte muligheten til å utføre medisinske og tannhelseundersøkelser på barn i tilknytning til tilrettelagte avhør. Dette gjelder også når det er mistanke om psykisk vold, jevnfør informantutsagn som «det er ingen hjemme som klarer å ta vare på deg». Slik kan man innhente dokumentasjon på at vold innad i et hjem kan gi konkrete utslag i at barns basale behov for omsorg ignoreres.

Vold mellom foreldre er også en risikofaktor for at barna selv utsettes for fysisk vold i hjemmet (Mossige & Stefansen, 2016). I forbindelse med de tilrettelagte avhørene skal det legges til rette for gjennomføring av klinisk rettsmedisinske og odontologiske undersøkelser ved barnehusene (Felles retningslinjer for Statens barnehus, 2016). Det vil være opp til politiet å se nytten av at frekvensen av slike undersøkelser økes. Dette gjelder også ved forhold der man i utgangspunktet ikke har informasjon om fysisk vold og fysiske skader.

Psykisk vold som skjer i hjemmet er inngripende for følelseslivet, og har derved også en negativ påvirkning av selvbilde og integritet. Undersøkelser viser at barn føler på motstridende følelser av både avmakt og behov for sterk kontroll (Heltne & Steinsvåg, 2011). En følelse hos barnet kan være at det som skjer i hjemmet må hemmeligholdes. Dette blir en tilleggsbelastning som også kan skape en følelse av maktesløshet. For å bøte på dette vil noen barn utvikle ulike mestringsstrategier. Et eksempel kan være å ta sterk kontroll over de delene av det hjemlige miljø man har mulighet til å kontrollere, og derved skape seg en form for forutsigbarhet i en ellers uforutsigbar tilværelse. Overlevelsesstrategier kan over tid føre til at barna utvikler destruktiv atferd og alvorlige psykiske problemer (Heltne & Steinsvåg, 2011). Utvikling av resiliens eller motstandsdyktighet hos et voldsutsatt barn kan på den annen side føre til at det barnet politiet møter i et tilrettelagt avhør kan framstå som kompetent og usårbar, mens det samtidig kan være utsatt for vold og egentlig ha behov for støtte og hjelp (Skjørten, Hauge, Langballe, Schultz og Øverlien, 2016). Det er likevel slik at barns resiliens vil minke for hver gang det utsettes for traumatiske opplevelser. Dette kan være god argumentasjon for tidlig avdekking av vold mot barn (Øverlien, 2012).

Informantene i denne undersøkelsen gir uttrykk for at psykisk vold potensielt er skadelig for barn, og mulig mer skadelig på lengre sikt enn fysisk vold. De er likevel ganske vage i sine beskrivelser av konkrete konsekvenser av det å bli utsatt for psykisk vold. Forskning beskriver overlevelsesstrategier og langtidsvirkende skader av å leve i konstant fareberedskap som kan medføre skader på hjernen. Slike skader kan i neste omgang være årsaker til utagering, lettskremthet og reduserte muligheter for læring som aktuelle scenarier for barn

som vokser opp med vold i familien (Blindheim, 2011). Disse mer konkrete aspektene blir i imidlertid i liten grad nevnt i intervjuene. Informantene berører i liten grad skadepotensial som del av et symptom-bilde i en nåsituasjon som eventuelt kan være essensielt med hensyn til avdekking av psykisk vold.

Å håndtere lovbestemmelsen

For at politiet skal vite hva de leter etter, hvilken informasjon som skal innhentes, må man ha en klar forståelse av hva lovbestemmelsen i straffeloven omfatter. Flere av informantene, og spesielt avhørerne, gir et ærlig bilde av at de ikke går konkret inn i lovbestemmelsen § 282 når de forbereder et tilrettelagt avhør. Det oppleves at lovbestemmelsen ikke gir konkret veiledning på hva som ligger innenfor begrepet psykisk vold, samt hva som ligger innenfor det straffbare. Det er en kjensgjerning at fysisk og psykisk vold svært ofte opptrer i sammenheng. Det kan være vanskelig å definere og avdekke hva som er hva, og hvordan disse voldsformene gjensidig påvirker de emosjonelle konsekvensene for fornærmede (Kirkwood 1993, slik beskrevet i Lynum, 2014).

Avhørslederne framholder betydningen av rettspraksis for å definere innholdet av lovbestemmelsen i § 282, men dette vektlegges ikke like mye av avhørerne. Avhørslederne som ble intervjuet beskriver at det er utfordrende å ha klart seg for hvor den nedre grense for mishandling går, all den tid rettspraksis kan gi et noe sprikende bilde av dette. Dette harmonerer med at lovforarbeider og rettspraksis gir lite hjelp til å finne hvor den nedre grense for psykisk vold egentlig går (Aas & Andersen, 2017). Høyesterett har i flere avgjørelser måttet ta stilling til hva den nedre terskelen for straffbarhet i denne bestemmelsen er. Slike avgjørelser har gitt til dels varierende svar på hvor terskelen går og hvilke handlinger som omfattes (Holmboe, 2020). På den annen side kan man si at dette ligger i sakens natur, i det lovbestemmelsen vil favne komplekse ulike tilfeller av vold innenfor en familierelasjon.

Har det da noen betydning at begrepet psykisk vold ikke er bokstavelig nevnt i bestemmelsen? Svarene fra informantene er ikke helt entydige, men likevel med overvekt av meninger som går i retning av at hvis begrepet eksplisitt ble beskrevet i lovteksten, så ville temaer rundt psykisk vold vært mer likestilt med fysisk vold når det introduseres for hvilken forklaring man ønsker i de tilrettelagte avhørene. Fra lovgiver finnes interessante innspill på hvorvidt psykisk vold burde inntas som en del av den nye straffelovens § 219 slik det fremgår av kommentarer til utredningen av ny lovbestemmelse. Flere høringsinstanser mente at

psykisk vold ikke burde inngå i bestemmelsen, blant annet fordi et slikt innhold er vanskelig å føre bevis for (Justis- og politidepartementet, 2005). Lovens forarbeider synes imidlertid å støtte at psykisk vold kommer inn under begrepet «på annen måte krenke», i straffelovens § 282 omtalt som «andre krenkelser» (Aas & Andresen, 2017). En av informantene poengterer derimot at det er viktig for fokus på psykisk vold i etterforskningen at man faktisk benevner det for «vold». Hen mener begrepet «andre krenkelser» gjør at man automatisk vurderer dette som mindre alvorlig enn de andre handlingsalternativene i bestemmelsen. Dette støttes av andre informantutsagn om at politiet kanskje «hadde blitt mer våkne» på hva som egentlig ligger i andre krenkelser hvis psykisk vold bokstavelig blir uttrykt. En annen informant utfyller dette med å undre seg over om en mer eksplisitt ordbruk vil medføre at psykisk vold ikke bare blir sett på «som et supplement til den fysiske volden». Samme informant erkjenner samtidig at i hvilken grad lovtekstens utforming har betydning for hvilken retning etterforskningen tar, er noe hen ikke tidligere har reflektert mye over. Informantenes svar samsvarer her med litteratur som beskriver viktigheten av å bruke ordet vold om alt som handler om nettopp vold. Bare slik kan man få bukt med volden, og samtidig ta på alvor det ubehaget den som utsettes for vold opplever (Isdal, 2000).

I intervjuundersøkelsen nevner flere av informantene ordet «regime» i forbindelse med å identifisere hva som er straffbar psykisk vold. Informant 2 beskriver at psykisk vold kun er straffbart «hvis man klarer å få det inn i et regime, hvis ikke er det bare kjipt». Det «kjipe» forstås her som omsorgssvikt, men som likevel ikke defineres som psykisk vold, eller enkelthendelser av psykisk vold. Lovgiver har beskrevet at det å leve i et trusselregime vil si å leve i frykt for vold, og at et slikt regime kan oppleves langt verre enn de enkelte voldshandlinger (Justis- og politidepartementet, 2005). Utfordringen i forbindelse med etterforskningen blir å innhente beskrivelser av slik frykt, og hvordan dette oppleves av den utsatte part. Ordet regime er derimot ikke eksplisitt nevnt i lovbestemmelsen, og det påpekes også av en av informantene.

Å forstå at psykisk vold er en del av lovbestemmelsen er antagelig ikke så selvfølgelig som lovgiver kan ha ment. Informant 3 betegner bestemmelsen som «litt rund og tvetydig», og det stilles derfor høye krav til de som jobber med den om å kunne mer enn det som står i selve ordlyden. Det poengteres av både avhørere og avhørsledere at det vil være avgjørende å ha en felles forståelse og definisjon av begrepene psykisk vold og regime. I kontrast til dette vet man at disse ordene ikke uttrykkes eksplisitt i selve lovteksten.

Rettspraksis har i forbindelse med en avgjørelse i 2011 gitt en slags definisjon på begrepet regime. I nevnte rettsavgjørelse beskrives det at det ikke er voldshandlingene i seg selv som er avgjørende, men mer «i hvilken grad disse danner et mønster som resulterer i at den som rammes må leve under et regime preget av kontinuerlig utrygghet og frykt for vold» (HR-2011-2011-A). I dette kan man ane en dreining fra konkret handlingsfokus til vektlegging av både nåtidig og framtidige konsekvenser for den utsattes livskvalitet.

Den samme informanten undrer seg også over om ordet regime i seg selv er med på å heve terskelen for hva man definerer som psykisk vold. Spørsmålet er om det er et begrep som fungerer mer som en «floskel», og at politiets usikkerhet for hva et regime egentlig innebærer gjør at man mister litt av evnen til å benytte skjønn for å vurdere alvorligheten av den enkelte familievoldssak. Dette samsvarer med Aas og Andersen sine funn i evaluering av mishandlingsbestemmelsen fra 2017. Det kan være dagligdagse hendelser som kan tegne et bilde av et regime, men det utfordrende er å klargjøre i hvilken sammenheng slike hendelser skjer og hva som er motivet bak (Aas & Andersen, 2017).

En annen informant beskriver begrepet regime som «et av bæreelementene i bestemmelsen». Hen påpeker at det politiet bør være opptatt av er hva som skjer i tiden i mellom konkrete fysiske eller psykiske voldshendelser. For at politiet innholdsmessig skal dekke opp § 282-bestemmelsen vil det blant annet kreve at man er oppmerksom på å innhente beskrivelser av følelser som frykt og utrygghet. Utover dette vil det også stille krav til etterforskningen om å dokumentere hva det er ved gjerningspersonens handlemåte som gjør at dette kan defineres som mishandling. En mishandling som dernest fører til at den andre omsorgspersonen eller barnet, eller begge, lever i et hjem preget av frykt og utrygghet. I følge jusprofessor Øyen burde det imidlertid vært tilstrekkelig for å oppfylle lovens krav at gjerningspersonens handlinger overfor den utsatte medfører en utrygghet over tid (Øyen, 2019).

Statsadvokatene Prebe og Thue foreleste under Kripos-seminar i mars 2020 om kompleksiteten i lovbestemmelsen 282 i straffeloven. De understreket betydningen av å innhente beskrivelser som kunne underbygge et eventuelt regime i et hjem; slik den kan bestå av en alltid tilstedeværende beredskap, et psykisk press av måtte gå på tå hev, vokte sine ord og sine handlinger i frykt for hva det kan resultere i av reaksjoner hos gjerningspersonen. To viktige bevisetemaer er for det første den psykologiske bindingen mellom gjerningsperson og utsatt. Det andre som er svært viktig å belyse er hva som tilsier at gjerningene som begås kan defineres som mishandling. Politiet må klare å identifisere både de enkelte hendelsene og ikke minst hvordan tida i mellom konkrete hendelser arter seg (Prebe & Thue, 2020). Tida imellom

kan også måtte kunne defineres fra og med en enkelt hendelse har skjedd. Er den enkelte hendelse alvorlig nok, kan den resultere i at frykten for at dette kan gjenta seg etableres på en slik måte at det får store konsekvenser for hvordan barnets liv utvikler seg. Rettspraksis har sagt sitt om at det ikke er nødvendig at en handling gjentas hvis den er tilstrekkelig alvorlig (HR 2014-1361A).

Bevisutfordringer

Å håndtere straffelovens § 282 byr på flere utfordringer når politiet skal etterforske mishandling i nære relasjoner. Som vi har sett på tidligere vil det være avgjørende å ha en forståelse av hvilke forhold lovbestemmelsen er ment å beskytte. Det neste vil være å ha en riktig forståelse av hvilken informasjon som fører fram som bevis for straffbar psykisk vold.

Informantene er inne på flere momenter rundt hva som er utfordrende ved å innhente bevis i form av tilrettelagte avhør av barn. Vi har tidligere vært innom utfordringene ved at psykisk vold kan bli ullent og lite oversiktlig. Informantene gir ganske samlet uttrykk for at slike utfordringer står i kø ved bevisinnhenting i form av tilrettelagte avhør. Påtalemyndigheten må være overbevist om skyld før tiltale tas ut i en straffesak. Domstolen skal la enhver rimelig og fornuftig tvil komme den tiltalte til gode før eventuelt man dømmes for strafferettslige forhold. Påtalemyndigheten skal legge de samme beviskrav til grunn når tiltale vurderes (Kjelby, 2017).

Selv om barn forteller om hendelser og opplevelser som tilsier at det er utsatt for psykisk vold, kan det sjelden dokumenteres i form av konkrete skader. Hvordan man skal dokumentere at psykisk vold skjer, og hvilke utslag og konsekvenser det kan medføre vil i stor grad avhenge av at politiet er i stand til å stille de essensielle spørsmålene på en ikke-suggestiv måte. Flere av svarene fra informantene avspeiler nettopp dette. Det oppleves som utfordrende å klare og innhente gode nok beskrivelser av hvilke handlinger som er utøvd, og ikke minst hvordan dette oppfattes av det utsatte barnet. Dette siste beskrives av informantene som krevende fordi det handler om å få fram fortellingene om hvordan livet til det enkelte barn blir påvirket.

Et spørsmål er om politiet klarer å avdekke om livet til barnet er påvirket i den grad at det kan sies å leve i det rettspraksis omtaler som «regime». En påfølgende utfordring blir å innhente gode nok beskrivelser av hvordan et barn som lever i vold eventuelt reagerer og tilpasser seg dette i hverdagslivet. Som det sies av en av informantene er det betydelig enklere å telle antall

slag og spark, enn å «telle antall kjipe episoder med omsorgsgiver». Det utfordrende er imidlertid og finne ut av om slike «kjipe» episoder samlet sett er av en slik karakter at det faller innenfor det lovgiver definerer som et regime. Finnes det et levemønster preget av utrygghet og en stadig frykt for nye hendelser? Som det sies av samme informant; det vil være en fordel for bevissituasjonen om det er en «fysisk krenkelse i forkant som den psykiske volden kan spille på». Høyesterett har i avgjørelse fra 2013 slått fast at det er tilstrekkelig at frykten for nye hendelser gjelder psykisk vold, men at det skal «en god del mer til» av psykisk mishandling, enn om handlingene består av en kombinasjon av fysisk og psykisk vold (HR-2013-1302A). Det blir imidlertid hengende et stort spørsmål i lufta om hva det skal mer til av, det synes problematisk å sammenligne fenomenene psykisk og fysisk vold opp mot hverandre.

Å dokumentere kompleksiteten og helheten av hvordan et slikt regime fortoner seg for et barn oppfattes som en svært krevende øvelse, og gjør antagelig at fokuset for politiet sin del kan dreie over på enkelthendelser som er enklere å få et konkret bilde av. Hvordan et mishandlingsregime bestående av utrygghet og frykt fortoner seg for det enkelte barn blir ofte lite vektlagt i en bevisføring for domstolen (Sæther, 2016 slik beskrevet i Aas & Andersen, 2017). Hva som skjer i tiden i mellom konkrete hendelser vil ofte være det viktigste å bygge en tiltale etter § 282 på. Dette er likevel det informantene opplever som mest krevende å avdekke samt å føre bevis for. Utfordringer med å belyse hvordan det er å gå lure på om noe skal skje, gjør at fokus dreier over på forhold som dreier seg om fysiske overgrep. Lovgiver har i forarbeider av tidligere § 219 gitt uttrykk for at det man ønsker å ramme er summen og kompleksiteten av å leve i vold, ikke fokusert på de enkeltstående handlingene (Justis- og politidepartementet, 2005).

Vold skjer i det livet barnet lever innenfor familiens og hjemmets rammer, og hvordan man identifiserer hva som er deler og hva som er helheten av dette livet vil avgjøre om det bedømmes som straffbart. Delene og helheten av et barns liv vil slik være gjensidig avhengig og påvirkende av hverandre (Aas & Andersen, 2017).

En informant som er avhørsleder slår fast at politiet antagelig henlegger mange saker etterforsket etter § 282 som følge av at politiet ikke helt vet hva de leter etter, og derav stiller for dårlige spørsmål. Bevisbildet kan derfor ende i at det handler om en form for omsorgssvikt som ikke anses bevist som straffbar.

For å avdekke psykisk vold må beskrivelser av følelser som frykt, utrygghet, devaluering og verdiløshet erstatte mer fysiske bevis som blåmerker, sår eller andre kroppslige skader. Å innhente slik dokumentasjon avhenger som nevnt av at politiet vet hva man skal spørre om, men dernest av om barnet kan eller vil snakke om slike temaer. Det presiseres av flere informanter at det vil være av stor betydning på hvilken måte man introduserer tematikken, om man evner å holde seg i materien og dvele lenge nok innenfor hvert tema, slik at barnet gis en mulighet til å gi forklaringer ut fra sitt ståsted. Dette henger sammen med det som i avhørslitteraturen kalles for det «indre lag» i en tematisk beskrivelse av en hendelse. Det gjelder å få tak i hvilke subjektive opplevelser av tanker og følelser som er knyttet til en handling (Gamst & Langballe, 2004). En av informantene omtaler det som en avhørers evne til «å borre», det vil samtidig avhenge av avhørsleders forståelse av viktigheten av at det brukes tid på slik «borring». En annen informant beskriver denne utfordringen som «å få tak i mekanismen i dette hjemmet».

Det at den psykiske volden kan bli usynlig, handler både om at det skjer innenfor familierelasjonen og rent fysisk ofte i hjemmet, innenfor husets fire vegger. Dette harmonerer med at hjemmet gjerne blir sett på som en «lukket boks», en privat arena hvor foreldrene råder med hensyn til barnets omsorg og velferd (Haavet, 1999). Familien har gjerne blitt ansett som den tryggeste rammen for et barn; et sted hvor barnet innehar beskyttelse mot det som kan skade (Key 1900 slik beskrevet i Øverlien, 2012).

Som tidligere påpekt framgår det av forarbeidene til lovbestemmelsen at det relasjonelle aspektet er av stor betydning. En av informantene reflekterer rundt nettopp dette og påpeker viktigheten av at man klarer å få fram, altså få satt ord på hvordan barnet blir krenket i en slik forelder-barn relasjon. Relasjonen mellom en forelder og et barn vil i utgangspunktet bety at forelderen har en posisjon av overmakt overfor barnet. Dette vil også ha stor betydning for hvordan barnet anser sine faktiske muligheter for å forklare om dette til politiet. Det er likevel et paradoks at en utvikling som i utgangspunktet er ansett å være til barnets beste, nemlig beskyttelse av den private sfære og styrking av foreldresuvereniteten, på den annen side kan være hindringer for å komme til bunns i etterforskning av vold mot barn (Raundalen, 2011).

Om man vet hvilke spørsmål man bør stille, kan det i neste omgang være barnet selv og dets tanker og følelser som er til hinder for å få fram en fortelling om hvordan virkeligheten er. Dette handler om kompliserte forhold og vanskelige følelser som lojalitet, skam og skyldfølelse (Dybsland, 2019). Barn tier om vold i hjemmet for å holde kontroll på skammen, og i frykt for å skille seg ut fra det de oppfatter som normalt (Solberg, 2007). Følelser som

skam og skyldfølelse blir lite vektlagt av informantene. Det må imidlertid antas at kunnskap om slike følelser vil være viktig for å identifisere psykisk vold. Barnets følelsesmessige tilknytningen til omsorgspersonene vil betingelsesløst være til stede. Barnet kan tidlig oppdage at volden og dens konsekvenser er noe foreldrene selv er tause rundt, og det kan oppstå en implisitt forståelse av at dette er temaer det ikke skal snakkes om. Dette støttes av undersøkelser som viser at de voksnes reaksjoner har betydning for hvorvidt barnet anser det som trygt og akseptabelt å fortelle. Det sier seg selv at dette blir vanskelig når det er de nærmeste voksne som begår overgrepene (Davik & Langballe, 2013).

Barn kan tilpasse seg det mønsteret de er vant til å leve i, og ikke selv forstå at dette er noe å fortelle om (Edwardsen & Ryen Berg, 2016). Tabuer blir lært via generasjoner. Barn kan føle og fornemme, uten at ting nødvendigvis blir sagt med ord, at det som finnes i egen familie er tabu i det offentlige rom (Nordhaug, 2018). Følelser som frykt og utrygghet, som i seg selv vil være de bærende elementer for det straffbare av psykisk vold i § 282, kan på den annen side nettopp være en del av årsakene til at barna lar være å fortelle. Frykt for represalier, utrygghet for nye voldshendelser samt for hvordan framtida vil se ut, vil for barnet synes som gode grunner til å tie. Å forbli tyst vil antagelig i mange tilfeller bli vurdert bevisst eller ubevisst som det tryggeste alternativet (Raundalen, 2011).

Informantene gir uttrykk for at det er utfordrende å identifisere en potensiell iboende frykt hos barna som avhøres i tilrettelagte avhør. Samtidig viser tidligere undersøkelser blant etterforskere og påtalemyndighet at det oppleves enklere å bortforklare beskyldninger om psykisk vold (Aas & Andersen, 2017). I forarbeidene til forløperen straffelovens § 219, gir flere høringsinstanser uttrykk for skepsis til at psykisk vold skal være straffbart etter denne bestemmelsen, nettopp med begrunnelse i at det blir vanskelig å avgrense og bevise slik atferd. Departementet sier også at det nok er enklere å påvise fysisk vold enn psykisk vold. Det er likevel nødvendig å gjøre slik type vold straffbar etter bestemmelsen, også av allmennpreventive grunner. Det påpekes at forskningen, og derav kunnskapsnivået omkring psykisk vold er økende, og at dette vil gi domstolene bedre innsikt i problemstillingene (Justis- og politidepartementet, 2005).

Det har i løpet av senere tid, spesielt det siste tiåret, vært et større fokus på psykisk vold som fenomen definert inn under «krenket på annen måte» i gamle straffelovens § 219, videreført som «andre krenkelser» i straffelovens § 282. Til tross for dette tyder informantenes svar omkring dette at det fortsatt råder en stor grad av usikkerhet med hensyn til hvor lista ligger med hensyn til beviskravene for psykisk vold.

Konkrete skader som følge av psykisk vold mot barn kan gi seg utslag etter flere år, og man mister dermed muligheten for å føre slike skadefølger som bevis i en straffesak. På den annen side kan svar fra informantene tyde på at man ikke er våken nok med hensyn til å grave etter svar på hva atferdsendringer og psykiske vansker hos barnet kan være resultater av.

Utfordringene her er at objektive utsagn omkring slike følger alltid vil medbringe rom for tvil om sammensatte årsaksforklaringer.

Det er også et poeng i seg selv, som en av informantene påpeker, at politiet ofte har urealistiske forventninger om at barnet selv skal kunne løse sin sak alene. Politiet må også innhente informasjon fra andre rundt barnet om både uttalelser og atferd som kan være viktige biter i en etterforskning med mistanke om psykisk vold. En bred og profesjonell etterforskning er nødvendig om barna, og da særlig de yngre barna skal ha en sjanse til å bli sett og hørt (Davik & Langballe, 2013).

Barrierer som kan medføre mindre fokus på psykisk vold

Ut fra hva informantene svarer om hva psykisk vold er, og hvilket skadepotensial de mener det kan ha for barn, gir de implisitt uttrykk for at dette er en del av straffelovens § 282 som burde belyses nærmere både i etterforskningen generelt, og i de tilrettelagte avhørene spesielt. Både avhørerne og politiadvokatene er likevel samstemte i at det er den fysiske volden som får mest oppmerksomhet i planlegging og gjennomføring av de tilrettelagte avhørene. Informantene hadde til dels samsvarende svar på hvilke andre hindringer som finnes i denne forbindelse. Svarene kan oppsummeres med flere stikkord; holdninger, (politi)kultur, kompetansemangel og behov for økt samarbeid. I tillegg til disse vil flere momenter som allerede er diskutert under de foregående delkapitler om lovbestemmelsen og bevisutfordringer, også i praksis kunne ses på som barrierer for hvordan politiet fokuserer på avdekking av psykisk vold.

Flertallet av informantene reflekterer over at det ofte vil være slik at psykisk vold som fenomen i seg selv blir lite konkret, for diffust. Man vil gjerne ha en eller flere fysiske hendelser som mer håndfaste potensielle bevis. Som det sies av en av etterforskerne; «det er tryggere, det er mer det man er vant til å fokusere på». Både hen og flere av informantene er inne på at elementer som holdninger og kultur kan være av betydning for å forstå hvorfor det er slik. Det antydes at det kan oppleves som enklere å snakke om fysiske opplevelser enn de psykiske, slik informant 3 gjør det når han drar paralleller til at det tradisjonelt har vært mer

åpenhet rundt fysisk helse enn psykisk helse. Forskning har vist at ungdom kvier seg for å være åpne om mentale problemer fordi det er forbundet med tabuer og fordommer (Tharaldsen, 2016). Tabubelagte følelser blir imidlertid lite konkretisert i informantenes svar rundt barrierer for avdekking.

Informantenes svar kan tyde på at det like fullt er holdninger og forestillinger hos politiet og andre voksne som skal avdekke, som kan være avgjørende for manglende bevissthet rundt psykisk vold. Dette er i tråd med hva forskeren Aas har funnet i intervjuer av voldsutsatte; nemlig at politiet oppfattes å være mer opptatt av de fysiske aspektene ved volden enn de er av de psykiske. Det antas at årsakene til dette kan bero på blant annet politiets forståelse av hva som er mest alvorlig, og hensyn til tilgjengelige bevis (Aas, 2014). Dette støttes av informantutsagn om at psykisk vold ikke vies like mye oppmerksomhet fordi det er mindre håndgripelig, ikke anses like ille eller like straffbart som den fysiske volden. Dette kan videre ses i sammenheng med hva som av politiet selv tradisjonelt har blitt oppfattet som «egentlig» politiarbeid, nemlig det mer konkrete og håndfaste; en «renere» form som følge av at man enklere kan identifisere hvem som er skyldig eller uskyldig slik Finstad beskriver dette i «Politiblikket». Hennes observasjoner knytter seg direkte opp mot ordenstjeneste, men tankegangen og holdningene kan likevel assosieres til annet politiarbeid som etterforskning (Finstad, 2000).

Det framholdes via informantutsagn at det er svært sjelden politiet mottar bekymringsmeldinger fra skole og barnehage som kun dreier seg om psykisk vold. Det er oftest slik at meldinger gjelder mistanke om fysisk vold, og da blir det opp til politiet selv å identifisere hva som kan finnes av psykisk vold. For å gjøre en slik identifisering må faglig kunnskap ligge til grunn for en bred forståelse av hva psykisk vold er. Dette innebærer en erkjennelse av at vold faktisk kan skje i hjemmet. Samtidig må det innebære en forståelse av at barn i kan være kompetente til å formidle hvordan det oppleves å leve i et utrygt hjem, hvor det å være redd for det uforutsette er en del av hverdagen. Politiet og andre samfunnsaktører som skole, barnehage, barnevern og helsevesen må ha kunnskaper om hva man skal spørre om, og på hvilken måte. Den amerikanske legen Felitti og den norske tannlegen Rønneberg har begge beskrevet hvordan de etter hvert fant at pasienter med fysiske utfordringer satt inne med overgrepshistorier de aldri hadde blitt stilt spørsmål rundt (Thorkildsen, 2016). På en annen side kan utfordringene i å avdekke psykisk vold ligge i å klare og se bak eventuelle strategier barnet kan ha for å mestre et liv med vold i hjemmet. Det kan gi seg utslag i

benektelser og tildekking, som gjerne kan være ubevisste måter å gjøre seg selv motstandsdyktig, et ledd av det som i teorien beskrives som «coping» (Øverlien, 2012).

Utsatte for vold og overgrep forteller i voksen alder om erfaringer de som barn aldri ble stilt spørsmål om. De kan ha fått hjelp til å takle fysiske symptomer ved behandling og korrigerende avferd, men har aldri blitt stilt spørsmål på en slik måte at de er gitt mulighet til å fortelle om hva som egentlig var problemet (Nordhaug, 2018). For å avdekke psykisk vold må fagfolk, også utenfor politiet, tilegne seg kunnskap om psykisk vold og læres opp til å snakke med barna (Mevik & Andersland, 2016).

Politiet er avhengige av at voksenpersoner i «førstelinja» ser de utsatte barna, og klarer å fange opp om det kan være mistanke om vold til tross for at man ikke ser blåmerker eller sår. Dette settes ord på av Hakan i rap-duoen Tonna Brix som i voksen alder bruker musikken som en tilnærming for å fortelle ungdommer om hvordan han opplevde å vokse opp med uforutsigbarheten og utrygghet. Han sier blant annet at: «Det er jo sånn at ingen spør så sant du ikke har en blåveis i trynet» (Rømning, 2007 s.135) .

Forandringsfabrikken har spurt barn og ungdommer om hvordan de opplever prosessen rundt det å bli avhørt i et tilrettelagt avhør. Det sies blant annet «..voksne ser oss, men de ser ikke hva vi opplever. Vi vet hva som skjer, men kanskje ikke at det vi opplever er feil.. ikke at det det vonde kan skje hjemme, med noen man kjenner godt. Mange av oss vet heller ikke hvor man kan si fra om vold og overgrep» (Forandringsfabrikken, 2019 s. 4). Blant informantene er det flere som påpeker nettopp nødvendigheten av at politiet tilegner seg fenomenforståelse av psykisk vold. Dette er avgjørende for å kunne identifisere relevante temaer og stille de essensielle spørsmålene under tilrettelagte avhør. Det gjelder å dvele lenge nok ved temaet, og ikke gi seg etter ett spørsmål.

Å avdekke psykisk vold betinger som tidligere nevnt å komme inn på den subjektive opplevelsen, følelsene og tankene omkring hvordan barnet er berørt. Det krever imidlertid både kunnskap og trening for å stille spørsmål innenfor det indre beskrivelseslag; personlige opplevelsbeskrivelser av opplevde hendelser (Gamst, 2011). På den annen side er det slik at for å svare på de voksnes spørsmål må barna ha et tilgjengelig begrepsapparat som passer til opplevelsene og følelsene. Barnepsykolog Raundalen framhever at det i tillegg til komplekse barrierer som frykt og lojalitet hos barna, også kan være slik at de ikke vet hvilke ord de skal benytte for å beskrive sin situasjon (Raundalen, 2011). Dette kan potensielt være en barriere

for politiet så lenge ledende eller lukkede spørsmål skaper utfordringer med hensyn til objektivitet og rettssikkerhet.

For å avdekke alle forhold rundt den komplekse og omfattende familievoldsbestemmelsen i straffeloven må politiet tenke at det kan være nødvendig med flere avhør av det utsatte barnet. En av årsakene til dette er at vi vet at det tar lang tid før barn forteller om overgrep som involverer familiemedlemmer (van der Hagen, Stridbeck og Melinder, 2018). Ingen av informantene er imidlertid innom spørsmålet om å planlegge for flere avhør av barna for å bedre mulighetene til å avdekke psykisk vold.

Informantene har flere forslag til hvordan bevisstheten og fokuset på dette området kan heves. Et tiltak foreslås å være at etterforskere og påtalejurister i fellesskap utarbeider en slags mal for hvilke temaer og hvilke spørsmål som bør belyses opp mot psykisk vold i de tilrettelagte avhørene. Et annet punkt som nevnes er et bedre samarbeid aktørene i mellom. Et slikt samarbeid poengteres spesielt når det gjelder påtale, etterforsker og avhører, men det gjelder også samarbeid med rådgiveren ved Statens barnehus.

Det påpekes et potensial for at rådgiveren i større grad involveres også i det å være en hjelp for å identifisere hvilke spørsmål som skal til for å avdekke psykisk vold. Dette harmonerer godt med lovgivers tanke om at barnehusets ansatte skal bidra til at: «..avhørsleder får et godt grunnlag for sine beslutninger» (Forskrift om tilrettelagte avhør, 2015, §5.) En ny masteravhandling om forberedelser til tilrettelagte avhør poengterer også nødvendigheten av et godt samarbeid med rådgiverne ved Barnehuset for best mulig kvalitet på avhøret (Brøste, 2020).

Bedre samhandling mellom aktørene er også samstemmende med Riksadvokatenes føringer fra 2016, om et tettere samarbeid mellom påtaleansvarlig og etterforsker i planleggingen av avhør (Riksadvokaten, 2016). Et tettere samarbeid aktørene imellom vil øke mulighetene for å identifisere hva som kan være sentrale bevis, og videre få belyst relevante temaer (Bjerknes & Fahsing, 2018).

En av politiadvokatene hevder at det å etterforske mishandling i nære relasjoner ofte er det mest krevende av all etterforskning, og at det er en kompleks straffebestemmelse å forholde seg til. Flere av informantene har i kontrast til dette erfart at kunnskapsnivået både hos etterforskere og på påtalesida er for varierende, det blir som det sies «litt flaks eller uflaks» om hvilke ressurser man tilgjengelig til tid og sted når ting skjer. Flere tar til orde for at det er nødvendig med større grad av spesialisering innad i politiet. Debatten rundt generalisten

kontra spesialisten i norsk politi har vart over lengre tid. I Politirolleutvalgets rapport om politiets roller og oppgaver fra 2005 med totalt ti punkter om grunnprinsippene for norsk politi slås det fast at «politimannen skal være en generalist». Videre sies at «generalisten er hovedaktøren» (Justis- og politidepartementet, 2005b). I proposisjon til Stortinget om nærpolitireformen framkommer at politiets bekjempelse av stadig nye kriminalitetsformer krever økt spesialisering og fagkompetanse (Justis- og beredskapsdepartementet, 2015a). Videre heter det i Politimeldingen av 2020 at man er på vei mot en ny politirolle der politiet i større grad er spesialister og i mindre grad generalister (Justis -og beredskapsdepartementet, 2020).

Fra informantene fortelles det imidlertid om for stor variasjon i erfaring og kompetanse hos de som er satt til å etterforske komplekse familievoldssaker. Det sies at spesialistene ofte ikke er ute i distriktene. Dette samsvarer med tidligere funn av at vold i nære relasjoner etterforskes av generalister ute på lokale tjenestesteder (Aas, 2019). Det er ute i distriktene at de straffbare mishandlingsforholdene skjer, og det er også der de som oftest etterforskes. Politimeldingen gir uttrykk for at store og kompliserte straffesaker blir etterforsket av dedikerte spesialistmiljøer i funksjonelle driftsenheter (Justis -og beredskapsdepartementet, 2020).

Sett opp mot hva informantene forteller om erfaringer fra to ulike politidistrikter fra 2020 er nok dette, når det gjelder etterforskning av straffeloven § 282, en sannhet med store modifikasjoner. Det pekes ofte på behovet for økt spesialistkompetanse når det gjelder nye kriminalitetsformer som for eksempel datakriminalitet, økonomisk kriminalitet og menneskehandel (Justis- og beredskapsdepartementet, 2020). Det sies imidlertid lite og temmelig sjelden noe om hvor krevende «en gammel» kriminalitetsform som familievold kan være å etterforske.

Informantene poengterer behovet for faglige oppdateringer, samt at behovet for videreutdanning innenfor både etterforskning og iretteføring av mishandlingssakene er stort. Det hevdes at det man lærer av er egen erfaring, altså i tråd med begrepet «learning by doing» sett i lys av John Deweys teori, en naturlig forlengelse av erfaringsbegrepet (Marthinsen, 2015). Dette støttes av teori som tilsier at politiet tradisjonelt har hatt en intern kultur hvor man lærer underveis og mer ser på etterforskning som et håndverk (Rachlew og Fahsing, 2015).

Knapphet på både tid og kompetente ressurser beskrives av samtlige informanter som begrensende faktorer med hensyn til å planlegge og gjennomføre de tilrettelagte avhørene på

en kvalitetsmessig optimal måte. Det beskrives at mulighetene for kompetanseheving på dette området i norsk politi hovedsakelig består i at man tar ansvar for egen læring. Det gis uttrykk for at dette eventuelt kan skje ved at det settes av tid til erfaringsutveksling med kollegaer. Andre forslag er selvlæring som å lese seg opp på fenomenforståelse, samt studere aktuelle rettsavgjørelser. Det beskrives imidlertid i den nyeste politimeldingen at flere områder innenfor justissektoren fortsatt er forskningssvake (Justis- og beredskapsdepartementet, 2020). Norsk politi har fortsatt en vei å gå for å bli en kunnskaps- og forskningsbasert organisasjon i praksis.

6. Oppsummering og avsluttende betraktninger

Oppsummering

Denne studiens problemstilling handler om hvordan politiet vektlegger psykisk vold ved planlegging og gjennomføring av tilrettelagte avhør. Mine antagelser i forkant av undersøkelsen var at politiet fokuserer på den fysiske volden framfor den psykiske volden, og at politiet som et resultat av dette ikke i tilstrekkelig grad gjør seg selv i stand til å avdekke psykisk vold i etterforskningen av § 282 generelt, og i tilrettelagte avhør av barn spesielt. Ut fra mine antagelser ble det utledet flere forskningsspørsmål som igjen dannet grunnlag for tematikken i spørsmålene som ble presentert for informantene i intervjuundersøkelsen.

Oppsummert viser funn fra informantenes utfyllende svar at det er utfordrende å definere hva psykisk vold egentlig innebærer, det beskrives som et diffust og ullent begrep som det er vanskelig å få tak i det konkrete innholdet av. Samtlige informanter gir uttrykk for at de mener psykisk vold er skadelig, og kanskje også i visse tilfeller med et større skadepotensial for et barn enn fysisk vold. Til tross for dette sier majoriteten at hovedfokuset i forbindelse med tilrettelagte avhør er den fysiske volden. Dernest kan også temaer for psykisk vold berøres, men det beskrives at det er kompleks materie å introdusere spørsmål for. Funn i denne undersøkelsen tilsier at dette antagelig skyldes for lite bevissthet rundt hva man faktisk leter etter. Politiet har for lite kunnskap om hvordan man faktisk skal spørre, og videre stille gode oppfølgingsspørsmål for å komme til det som av flere betegnes som kjernen i lovbestemmelsen i straffelovens § 282; nemlig om barnet lever i et regime preget av utrygghet og frykt. Disse begrepene har de fleste med i sine betraktninger rundt lovbestemmelsen, men samtidig framkommer synspunkter som tyder på usikkerhet omkring hva man egentlig legger

i formuleringen «andre krenkelser», og hvor høyt oppe på prioriteringslista avdekking av nettopp dette er i de tilrettelagte avhørene.

Å forstå psykisk vold innebærer både å forstå begrepet i den strafferettslige sammenheng, samtidig som man er bevisst hva det innholdsmessig kan innebære av subjektive følelser og objektive handlinger, både hos fornærmede og mistenkte. Det faktum at de subjektive følelsene hos den som blir utsatt for psykisk vold blir en essensiell del av bevisbildet, er nettopp det som beskrives som mest utfordrende i forbindelse med bevisinnhenting i form av de tilrettelagte avhørene. I noe av dette ligger at en opplevd normaltilstand for et barn likevel kan dreie seg om barn som er utsatt for straffbare forhold, uten at barnet selv har en slik forståelse.

Noen eksisterende hindringer for å ha tilstrekkelig fokus på psykisk vold er gjennom informantene identifisert til å være manglende kompetanse, kunnskaper og fenomenforståelse hos både politiet og hos viktige samarbeidsaktører som barnevern, skole og barnehageansatte. Det er også påpekt at dette kan dreie seg om kultur og holdninger knyttet til at det er enklere å vektlegge det konkrete og synlige. Det relasjonelle aspektet ved at det straffbare skjer i barnets hjem kan skape barrierer for å fange opp det som skjer. Andre hindringer kan være en iboende forutinntatt holdning som tilsier at hjemmet er et trygt og sikkert sted for barnet, samt at det kan skape konflikt i barnet selv som følge av komplekse følelser som lojalitet, skam, skyld og frykt.

Avsluttende betraktninger

Det helhetlige bildet av utfordringer ved å avdekke psykisk vold i et tilrettelagt avhør er brokete og komplekst. Slik vil situasjonen også antagelig arte seg for det utsatte barnet. Om vi lykkes i å gi barnet en mulighet til å åpne seg vil blant annet avhenge av at vi forstår hvilke psykologiske mekanismer psykisk vold dreier seg om. De tilrettelagte avhørene må gjennomføres på en forsvarlig metodisk måte som tilfredsstillende rettssikkerhetsmessige hensyn. Like viktig er det at det stilles krav til politiets fenomenkunnskap som gjør at vi evner å utarbeide relevante hypoteser. Dette vil i neste omgang være avgjørende for hvilke temaer vi velger å belyse, hvilke spørsmål som stilles og til sist hvordan man forvalter informasjonen man mottar.

Ut fra svarene som gis om vektlegging av psykisk vold i tilrettelagte avhør kan man slutte behov for økt samarbeid mellom flere aktører i straffesakskjeden ved etterforskning av en sak

med mistanke om psykisk vold. Mye tyder på at sluttproduktet av et tilrettelagt avhør pr i dag oftest ikke blir kvalitetsmessig godt nok om intensjonen er å utforske hvorvidt psykisk vold er en del av det potensielt straffbare forholdet. Årsaker til dette kan være for lite ressurser, mangelfull kompetanse og at aktørene i for stor grad sitter på hver sin tue.

Forberedelsesfasen må i større grad være fylt av godt samarbeid om å identifisere straffebud, hypoteser og dernest temaer og spørsmål som er dyptpløyende nok til å kunne gi barnet en mulighet til å fortelle om seg og sitt liv, og hvorvidt dette livet preges av frykt og utrygghet. Et slikt samarbeid må konkret omfatte og forplikte avhørsleder, etterforsker, avhører og rådgiver ved det aktuelle barnehus. Spesielt involvering av barnehusets psykologiske spisskompetanse er noe som poengteres av flere informanter.

En utarbeidelse av en mal eller «oppskrift» med mulige temaer, spørsmål og ikke minst oppfølgingsspørsmål som dreier seg om psykisk vold er et praktisk og interessant forslag som gis av informantene i undersøkelsen. Dette vil kunne være et konkret verktøy for å øke bevisstheten, og derved også evnen, til å gå i den nødvendig dybde for å få tak i komplekse mekanismer når vold etterforskes innenfor en familierelasjon.

En endret utforming av lovbestemmelsen til å inneholde mer konkret ordlyd opp mot psykisk vold enn dagens «andre krenkelser», kan være noe som etter hvert kan komme som en følge av endring av holdninger og utøvende etterforskningspraksis. Kanskje vil en økende oppmerksomhet, bedre samarbeid og økende kompetanse på sikt føre til at psykisk vold vektlegges på linje med fysisk vold, eller til og med i større grad. Handlinger og holdninger har mulig en gjensidig påvirkende kraft.

I følge Riksadvokatens årlige mål- og prioriteringsskriv er vold mot barn og mishandling i nære relasjoner nevnt spesifikt som en sakstype som skal prioriteres i etterforskningen, slik også i rundskrivet for 2020 (Riksadvokaten, 2020). I samme rundskriv er det også eksplisitt beskrevet hva som anses som kjerneområdet for straffelovens § 282; nemlig krenkelser og mishandling i et mønster som fører til et regime preget utrygghet og frykt for vold. Ut av dette må man kunne slutte at psykisk vold alltid vil være et relevant tema å undersøke ved etterforskning av vold mot barn i hjemmet. Det bør i framtidig forskning ses nærmere på hvordan dette harmonerer med hva som i realiteten skjer i forbindelse med etterforskning av alle § 282-saker; uavhengig om de omhandler barn eller ei. Konklusjonen etter denne undersøkelsen må bli at foreløpig, pr anno 2020, er viljen bedre enn evnen hos norsk politi til å vektlegge avdekking av psykisk vold mot barn.

Antall ord: 23992

7. Litteraturliste

- Aakvaag, H. F., Thoresen, S. & Øverlien, C. (2016). Vold og overgrep mot barn og unge-
definisjoner og typologisering. I C. Øverlien, M.-I. Hauge & J.-H. Schulz (Red.),
Barn, vold og traumer. Oslo: Universitetsforlaget.
- Aas, G. (2009). *Politiinngrep i familiekonflikter* (Doktoravhandling, Universitetet i Oslo).
Universitetet i Oslo, Oslo
- Aas, G. (2014). *Politiet og familievolden*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Aas, G. (2019). Policing the penal provisions on repeated and severe domestic violence.
Nordisk politiforskning 02/2019, 6(domestic violence), 93-110. doi:
<https://doi.org/10.18261/issn.1894-8693-2019-02-03>
- Aas, G. & Andersen, T. (2017). *Mishandlingsbestemmelsen*. Oslo: PHS forskning 2017:1.
- Andersland, G. K. & Mevik, K. (2016). Barns rettsvern ved mistanke og avdekking av vold-er
lovverket godt nok? I K. Mevik, O. G. Lillevik & O. Edvardsen (Red.), *Vold mot barn*.
Oslo: Gyldendal akademisk.
- Aschjem, Ø., Sanna, W. T. & Steinsvåg, P. Ø. (2011). En familie, mange virkeligheter. I U.
Heltne & P. Ø. Steinsvåg (Red.), *Barn som lever med vold i familien*. Oslo:
Universitetsforlaget
- Barne-, likestillings -og inkluderingsdepartementet,. (2013). *Barndommen kommer ikke i
reprise. Strategi for å bekjempe vold og seksuelle overgrep mot barn og
ungdom(2014-2017)*. Hentet fra
https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/strategi_overgrep_m.bokmerker_r_evidert.pdf
- Barne-, ungdoms - og familiedirektoratet,. (2018). Tilrettelagte avhør. Hentet fra
https://www.bufdir.no/Barnevern/Fagstotte/samarbeid_politi_barnevern/Tilrettelagte_avhor/Om_tilrettelagte_avhor/
- Barne- og likestillingsdepartementet. (2016). *Opptrappingsplan mot vold og overgrep*. Hentet
fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-12-s-20162017/id2517407/>
- Barne-og likestillingsdepartementet. (2009). *Om lov om endringer i barnelova m.v*. Oslo:
Barne-og likestillingsdepartementet.
- Barnelova. (1981). *Lov om barn og foreldre (barnelova) LOV-1981-04-08-7*. Hentet fra
<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1981-04-08-7?q=barneloven>
- Bjørge, T. & Myhrer, T.-G. (2015). Forskningsetisk veileder for politihøgskolen. I
Politihøgskolen; (Red.), (2. utgave. utg.). Oslo: Politihøgskolen.
- Blindheim, A. (2011). Hvordan traumatisering påvirker hjernen. I U. Heltne & P. Ø.
Steinsvåg (Red.), *Barn som lever med vold i familien* (2. utg.). Oslo:
Universitetsforlaget.
- Braarud, H. C. & Nordanger, D. Ø. (2017). *Utviklingstraumer. Regulering som nøkkelfag i
en ny traumepsykologi*. Bergen: Fagbokforlaget
- Brøste, I.-L. (2020). *Tilrettelagte avhør (en studie av avhørers forberedelser til førstegangs
tilrettelagt avhør av barn som vitner og fornærmede)* (Masteravhandling).
Politihøgskolen, Oslo
- Bukve, O. (2016). *Forstå, forklare, forandre*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Cawson, P., Wattam, C., Brooker, S. & Kelly, G. (2000). *Child Maltreatment in the United
Kingdom: A study of the Prevalence of Child Abuse and Neglect*. London: National
Society for the Prevention of Cruelty to Children.
- Dahl, A. A. & Dalsegg, A. (1997). *Sjarmør og tyrann*. Oslo: Aschehoug.
- Davik, T. & Langballe, Å. (2013). «Du får bare gjøre så godt du kan» – Utfordringer og
dilemmaer ved avhør av barn i førskolealder. *Lov og Rett*(01), 3-20.

- Dybsland, R. (2019). Samtaler med barn når vi er bekymret. I O. G. Lillevik, J. S. Salamonsen & I. Nordhaug (Red.), *Vold i nære relasjoner-diskurser og fenomenforståelse* (s. 26-39). Oslo: Gyldendal.
- Edvardsen, O. (2019). *Politipatruljenes møte med barn som lever med vold i familien* (phd). Nord universitet, Bodø
- Edvardsen, O. & Berg, C. R. (2016). Politiets møte med barn-første fase i etterforskning. I K. Mevik, O. G. Lillevik & O. Edvardsen (Red.), *Vold mot barn* (s. 135-150). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Eriksen, I., Heltne, U. & Steinsvåg, P. Ø. (2011). Omsorg for barn i familier der far utsetter mor for vold. I U. Heltne & P. Ø. Steinsvåg (Red.), *Når barn opplever vold i familien* (2. utg.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Fahsing, I. & Bjercknes, O. T. (2018). *Etterforskning*. Oslo: Fagbokforlaget.
- Forandringsfabrikken kunnskapscenter. (2019). *Rett og sikkert*. Oslo: Forandringsfabrikken kunnskapscenter.
- Gamst, K. T. (2011). *Profesjonelle barnesamtaler*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Gamst, K. T. & Langballe, Å. (2004). *Barn som vitner*. Oslo: Universitetet i Oslo.
- Grøndahl, P. (2015). Hvorfor tar eksperter feil-beslutningsteoretiske betraktninger. I P. Grøndahl & U. Stridbeck (Red.), *Rettspsykiatriske betraktninger*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Grøvdal, Y. (2012). *En vellykket sak? Kvinner utsatt for mishandling møter rettsapparatet* (Det juridiske fakultet). Universitetet i Oslo, Oslo
- Haavet, I. E. (1999). Da det private ble politisk. Om etableringen av norsk familiepolitikk. I A.-M. Jensen, E. Backe-Hansen, H. Bache-Wiig & K. Heggen (Red.), *Oppvekst i barnets århundre* (s. 46-62). Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Hafstad, G. S. & Augusti, E.-M. (2019). *Ungdoms erfaringer med vold og overgrep i oppveksten*. Hentet fra <https://www.nkvts.no/rapport/ungdoms-erfaringer-med-vold-og-overgrep-i-oppveksten-en-nasjonal-undersokelse-av-ungdom-i-alderen-12-til-16-ar/>
- Hammerlin, Y. (2011). Et liv i vold. I V. f. barn (Red.), *Barn i Norge 2011- vold og traumer* (s. 22-41). Oslo: Voksne for barn.
- Hammerlin, Y. & Leer-Salvesen, P. (2014). *Voldens ansikter*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Helse - og omsorgsdepartementet. (2019). *Folkehelsemeldinga. Gode liv i et trygt samfunn* Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-19-20182019/id2639770/>
- Heltne, U. & Steinsvåg, P. Ø. (2011). *Barn som lever med vold i familien* (2.opplag. utg.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Holmboe, M. (2020). Utvalgte høyesterettsavgjørelser i strafferett 2019. *Tidsskrift for strafferett* 01/20, 20. doi: DOI: <https://doi.org/10.18261/issn.0809-9537-2020-01-05>
- Isdal, P. (2000). *Meningen med volden*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Johannessen, A., Tufte, P. A. & Christoffersen, L. (2016). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Abstrakt forlag.
- Justis-og beredskapsdepartementet. (2020). *Politimeldingen-et politi for fremtiden*. Oslo: Departementenes sikkerhets-og serviceorganisasjon.
- Justis-og politidepartementet. (2005a). *Om lov om oppheving av løsgjengerloven og om endringer i straffeloven mv. (eget straffebud mot vold i nære relasjoner mv.)*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/otprp-nr-113-2004-2005-/id186166/>

- Justis-og politidepartementet. (2005b). *Politiets roller og oppgaver*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/91efc535022e4649821a8d81b31d54e4/no/pdfs/stm200420050042000dddpdfs.pdf>
- Justis -og beredskapsdepartementet. (2015a). *Endringer i politiloven mv. (trygghet i hverdagen-nærpolitireformen)*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/0f5847ca5bae4b2996b6441423e5ea09/no/pdfs/prp201420150061000dddpdfs.pdf>
- Justis -og beredskapsdepartementet. (2015b). *Endringer i straffeprosessloven(avhør av barn og andre særlig sårbare fornærmede og vitner)*. Oslo: Regjeringen. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/cfc370518c96405d868eff0bb67a0633/no/pdfs/prp201420150112000dddpdfs.pdf>
- Justis -og beredskapsdepartementet. (2015c). *Lov om ikraftsetting av straffeloven 2005*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-64-1-2014-2015/id2399784/?ch=12>
- Killén, K. (2007). *Barndommen varer i generasjoner*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Killén, K. (2009). *Sveket* Oslo: Kommuneforlaget.
- Kirkengen, A. L. & Næss, A. B. (2015). *Hvordan krenkede barn blir syke voksne* (3.utgave. utg.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Kjelby, G. J. (2017). *Påtalerett*. Oslo: Cappelen Damm.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Larsen, A. K. (2017). *En enklere metode*. Oslo: Fagbokforlaget.
- Lillevik, O. G. (2016). Perspektiver på vold mot barn. I K. Mevik, O. G. Lillevik & O. Edvardsen (Red.), *Vold mot barn*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Lillevik, O. G. (2019). Fenomenforståelse-vold i nære relasjoner. I O. G. Lillevik, J. S. Salamonsen & I. Nordhaug (Red.), *Vold i nære relasjoner*. Oslo: Gyldendal.
- Lynum, C. (2014). Psykisk vold-den usynlige volden. I K. Narud (Red.), *Vold mot kvinner* (1. utg., s. 91-103). Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Løgstrup, K. E. (2000). *Den etiske fordring*. Oslo: Cappelen.
- Malterud, K. (2011). *Kvalitative metoder i medisinsk forskning-en innføring* (3. utg.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Marthinsen, T. K. (2015). *John Dewey om demokrati, utdanning og erfaring* (masteravhandling). Hentet fra <https://www.duo.uio.no/handle/10852/46076>
- Mevik, K. & Edvardsen, O. (2016). Barns rett til beskyttelse og medbestemmelse-med utgangspunkt i barnekonvensjonen. I K. Mevik, O. G. Lillevik & O. Edvardsen (Red.), *Vold mot barn*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Myhrer, T.-G. (2014). Politiretten-samfunnsbeskyttelse og rettssikkerhet. I P. Larsson, H. O. Gundhus & R. Granér (Red.), *Politivitenskap* (s. 79-109). Oslo: Cappelen Damm.
- Nordhaug, I. (2018). *Kva ser vi, hva gjer vi*. Bergen: Fagbokforlaget.
- NOU 2003:31. (2003). *Retten til et liv uten vold*. Oslo: Departementenes servicesenter, informasjonsforvaltning.
- NOU 2017:12. (2017). *Svikt og svik*. Oslo: Departementenes sikkerhets-og serviceorganisasjon.
- Polidirektoratet, Barne-ungdoms-og familiedirektoratet og Helsesdirektoratet,. (2016). *Felles retningslinjer for Statens barnehus*. Hentet fra https://www.helsedirektoratet.no/faglige-rad/medisinske-undersokelser-i-statens-barnehus/Statens%20barnehus%20-%20felles%20retningslinjer.pdf/_attachment/inline/ccd68658-83ee-4cb3-9de2-8b176d180276:fd523332b09f0cf76d7b991e57dcf8da6a8c1d24/Statens%20barnehus%20-%20felles%20retningslinjer.pdf

- Postholm, M. B. (2004). Kvalitativ forskning på praksis. Fra opprinnelse til forskerfokus. *Norsk pedagogisk tidsskrift, Årgang 88 1/2004*, 3-18.
- Rachlew, A. (2010). Å forske på sine egne. I T. Myklebust & G. Thomassen (Red.), *Arbeidsmetoder og metodearbeid i politiet* (PHS Forskning 2010:3. utg., s. 127-149). Oslo: Politihøgskolen.
- Rachlew, A. & Fahsing, I. (2015). Politiavhøret. I R. Aarli, M.-A. Hedlund & S. E. Jebens (Red.), *Bevis i straffesaker* (s. 225-254). Oslo: Gyldendal juridisk.
- Raundalen, M. (2011). Barns rett til et liv i trygghet. I U. Heltne & P. Ø. Steinsvåg (Red.), *Barn som lever med vold i familien* (s. 254-256). Oslo: Universitetsforlaget.
- Reiner, R. (2000). Police research. I R. D. King & E. Wincup (Red.), *Doing research on crime and justice*. New York: Oxford University Press.
- Reiner, R. (2010). *The politics of the police* (4 th. utg.). Oxford: Oxford University Press.
- Rienecker, L. & Jørgensen, P. S. (2013). *Den gode oppgaven*. Oslo: Fagbokforlaget.
- Riksadvokaten. (2020). *Mål og prioriteringer for straffesaksbehandlingen i 2020*. Oslo: Riksadvokaten.
- Rømming, E. (2007). Ett tonn med murstein. I K. Storberget, B. Bråten, K. Skjørten, E. Rømming & A. Aas-Hansen (Red.), *Bjørnen sover-om vold i familien* (s. 133-139). Oslo: Aschehoug.
- Råkil, M. (2002). *Menns vold mot kvinner*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Skilbrei, M.-L. (2019). *Kvalitative metoder*. Oslo: Fagbokforlaget
- Skjørten, K., Hauge, M.-I., Langballe, Å., Schulz, J.-H. & Øverlien, C. (2016). Å se det utsatte barnet IC. Øverlien, M.-I. Hauge & J.-H. Schulz (Red.), *Barn, vold og traumer. Møter med unge i utsatte livssituasjoner* (s. 93-107). Oslo: Universitetsforlaget
- Solberg, A. (2007). Hur forholder seg barn til våld i hemmet. I M. Eriksson (Red.), *Barn som opplever våld* (s. 25-37). Stockholm: Gothia forlag.
- Søderstrøm, K. (2017). Barn i familiens vold. I V. f. barn (Red.), *Barn i Norge 2017* (s. 80-93). Oslo: Voksne for barn.
- Søk & skriv. (2020). Skrivning. Hentet fra <https://sokogskriv.no/skriving/imrad-modellen.html>
- Talseth, R. (2017). Konflikt. I V. f. barn (Red.), *Barn i Norge 2017* (s. 6-7). Oslo: Voksne for barn.
- Thagaard, T. (2013). *Systematikk og innlevelse*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Tharaldsen, K. B., Stallard, P., Cuijpers, P., Bru, E. & Bjaastad, J. F. (2017). Its a bit taboo. A qualitative study of Norwegian adolescents perceptions of mental healthcare services. *Emotional and Behavioural Difficulties*, 22(2), 111-126.
- Thorkildsen, I. M. (2016). Voksnes holdninger-vi tror ikke, vi ser ikke og vi spør ikke. I K. Mevik, O. G. Lillevik & O. Edvardsen (Red.), *Vold mot barn* Oslo: Gyldendal norsk forlag.
- Thorsteinsson, S. (2011). Små barn utsatt for familievold. I U. Heltne & P. Ø. Steinsvåg (Red.), *Barn som lever med vold i familien* (2. utg., s. 60-73). Oslo: Universitetsforlaget.
- Tjora, A. (2018). *Viten skapt*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- van der Hagen, M. A., Stridbeck, U. & Melinder, A. (2018). Før samtaler på godt og vondt: Effekter på senere tilrettelagte avhør i lys av vitnep psykologisk forskning. *Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål*, 4/18, 337-351.
- Øverlien, C. (2012). *Vold i hjemmet-barns strategier*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Øverlien, C. & Sommerfeldt, M. B. (2016). Barneverntjenestens møte med barn og unge som opplever vold i hjemmet IC. Øverlien, M.-I. Hauge & J.-H. Schulz (Red.), *Barn, vold og traumer: møter med unge i utsatte livssituasjoner* (s. 183-199). Oslo: Universitetsforlaget.

Øyen, Ø. (2019). Er gjerningsbeskrivelsen i straffeloven § 282 om mishandling i nære relasjoner hensiktsmessig utformet. *Lov og Rett*, vol. 58,9,2019(familievold), 525-526.
doi: DOI: <https://doi.org/10.18261/issn.1504-3061-2019-09-01>

Vedlegg

Vedlegg 1 - informasjonsskriv og samtykkeerklæring

Vil du delta i forskningsprosjektet

”Hvordan vektlegger politiet psykisk vold ved planlegging og gjennomføring av tilrettelagte avhør av barn ved etterforskning av vold i nære relasjoner»

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å finne nærmere ut av hvilke opplevelser og erfaringer politiet har i forbindelse med å tematisere psykisk vold ved tilrettelagte avhør av barn. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål og bakgrunn

Jeg er masterstudent ved studiet erfaringsbasert etterforskning ved Politihøgskolen. I den forbindelse ønsker jeg å gjøre en studie av hvordan politiet håndterer temaer rundt psykisk vold ved etterforskning av vold i nære relasjoner. Studien retter seg nærmere mot planlegging og gjennomføring av tilrettelagte avhør av barn. Forskning på politiets etterforskningspraksis er nødvendig for å styrke etterforskningsfaget i politiet.

Prosjektet vil bli gjennomført som en kvalitativ studie med intervju av informanter som metode.

Informantene skal være etterforskere som gjennomfører tilrettelagte avhør og påtalejurister som er avhørsledere ved tilrettelagte avhør.

Jeg har anmodet Politimesteren i ditt distrikt om velvilje med hensyn til å rekruttere informanter til undersøkelsen.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Politihøgskolen er ansvarlig for prosjektet. Min veileder er førsteamanuensis Geir Aas ved Politihøgskolen.

Hva innebærer det for deg å delta?

Deltakelse i undersøkelsen vil si at det vil bli gjennomført et individuelt intervju av deg. Det vil være jeg som masterstudent som gjennomfører intervjuet og du vil bli bedt om å svare på spørsmål om temaer i forbindelse etterforskning knyttet til vold i nære relasjoner generelt og psykisk vold spesielt.

Intervjuene tas opp med lydopptaker. Intervjuet vil anslagsvis ha en varighet på 1 – 1 ½ time. Opptakene vil så raskt som mulig etter at intervjuene er gjennomført bli overført til Politihøgskolens nettlagringstjeneste One Drive fra Microsoft. Her vil lagringen skje ved min personlige konto med brukernavn og passordbeskyttelse. Det vil være kun jeg som har tilgang til intervjudataene. Intervjuene vil deretter bli slettet fra lydopptakeren, og etter prosjektets slutt vil også opptakene bli slettet fra One Drive.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykke tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle opplysninger om deg vil da bli anonymisert. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan oppbevares og brukes dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

Det vil ikke bli laget noe register over deltakende informanter .

Alle deltakere i prosjektet vil fullstendig anonymiseres, det vil ikke være mulig å koble informasjon innhentet fra undersøkelsen til enkeltpersoner.

Fortellinger om enkeltpersoner vil anonymiseres. Informantene vil ikke bli bedt om å avgi taushetsbelagt informasjon.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Prosjektet skal etter planen avsluttes 1.9.2020. Etter at prosjektet er godkjent vil alt intervjumateriale være anonymisert.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Politihøgskolen har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Dine rettigheter som deltaker i undersøkelsen:

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- Innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg
- Å få rettet personopplysninger om deg
- Å få slettet personopplysninger om deg
- Å få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet)
- Å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Masterstudent Tone Sørumschaugen; mail: 2nesor@online.no, tlf. 47278500/evt veileder Geir Aas, tlf. 23199577
- Vårt personvernombud: Elisabeth Hammer Sæten ved Politihøgskolen
- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS, på epost (personverntjenester@nsd.no) eller telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Prosjektansvarlig/veileder

masterstudent

Geir Aas

Tone Sørumschaugen

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet «Hvordan vektlegger politiet psykisk vold ved planlegging og gjennomføring av tilrettelagte avhør av barn ved etterforskning av vold i nære relasjoner», og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i individuelt intervju

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet, ca. 1.9.2020

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

INTERVJUGUIDE

Innledning og kontaktetablering:

Kjønn

Alder

Hvor lenge jobbet med etterforskning

Videreutdanning innen avhør/etterforskning

Hvor lenge jobbet med tilrettelagte avhør

Omlag hvor mange TA/dommeravhør gjennomført

Hovedtemaer med oppfølgingsspørsmål:

Tema A – HVA ER PSYKISK VOLD

- Hva er straffbar psykisk vold
- Hvilket skadepotensial kan det innebære for barn å bli utsatt for psykisk vold, hva kan det skadelige være? Og hvordan avdekke dette?
- Hva skiller psykisk vold fra fysisk vold i et etterforskningsmessig perspektiv når saker etterforskes i lys av strl § 282 / Hva skiller det å etterforske psykisk vold kontra fysisk vold?

Tema B - STRL § 282- LOVTEKSTENS BETYDNING

- Vil etterforskning av psykisk vold alltid være en naturlig implikasjon når politiet etterforsker vold/fysisk vold etter strl § 282? Hvorfor /hvorfor ikke
- I hvilken grad har lovteksten i strl § 282 betydning for hvordan vi fokuserer på hvilke temaer vi introduserer i tilrettelagte avhør

- Hvilken betydning legges i begrepet «..andre krenkelser» i strl § 282 ved planlegging av tilrettelagte avhør
- Hvilken betydning har tolkning av denne ordlyden for hvilke temaer som introduseres i tilrettelagte avhør?
- Hva er din erfaring med å avdekke forhold der barn lever i vold uten å bli direkte utsatt for fysisk vold
- Hva tenker du om politiets håndtering av saker der barn er vitne til vold mellom innad i familien

Tema C – TEMAVALG

- Hvilke temaer er vanlige/ mest hensiktsmessige å introdusere ved tilrettelagte avhør når etterforskning er rettet inn mot strl § 282
- Hvilke temaer må introduseres og hvilke spørsmål må stilles i tilrettelagte avhør av barn for potensielt å avdekke psykisk vold?

Tema D – BARRIERER

- Er det slik at politiets fokus på fysisk vold overskygger fokus på psykisk vold når politiet etterforsker vold i nære relasjoner? Evt i hvilken grad fokuserer man på psykisk vold ved oppstart av en etterforskning?
- Hvilke barrierer kan vi tenke oss finnes til hinder for å avdekke psykisk vold i tilrettelagte avhør
- Barrierer hos hvem, og eventuelt hva er årsakene til at disse barrierene finnes?
- Barrierer innad i politiet, hva og hvorfor, barrierer i et videre samfunnsperspektiv?
- Hva tenker du om politiets fenomenforståelse av vold / psykisk vold?
Fenomenforståelse i et videre perspektiv?
- Hva kan gjøres for å overkomme eventuelle barrierer?

NSD NORSK SENTER FOR FORSKNINGSDATA

NSD sin vurdering

Prosjekttittel

Masteroppgave med foreløpig tittel "Hvordan vektlegges psykisk vold ved planlegging og gjennomføring av tilrettelagte avhør"

Referansenummer

230472

Registrert

06.11.2019 av Tone Sørumsaugen - Tone.Sorumshaugen@phs.no

Behandlingsansvarlig institusjon

Politihøgskolen

Prosjektansvarlig (vitenskapelig ansatt/veileder eller stipendiat)

Geir Aas, geiaas@phs.no, tlf: 99241555

Type prosjekt

Studentprosjekt, masterstudium

Kontaktinformasjon, student

Tone Sørumsaugen, 2nesor@online.no, tlf: 47278500

Prosjektperiode

05.08.2019 - 01.11.2020

Status

15.11.2019 - Vurdert

Vurdering (1)

15.11.2019 - Vurdert

Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet den 15.11.2019 med vedlegg, samt i meldingsdialogen mellom innmelder og NSD. Behandlingen kan starte.

Utvalget utgjør ansatte i politiet og innmelder har fått innvilget nødvendig søknad hos POD . Tillatelsen er fremlagt for NSD.

NSD bemerker at det under datainnsamlingen ikke skal innhentes taushetsbelagte opplysninger.

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilke type endringer det er nødvendig å melde:

https://nsd.no/personvernombud/meld_prosjekt/meld_endringer.html

Du må vente på svar fra NSD før endringen gjennomføres.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle alminnelige kategorier av personopplysninger frem til 01.11.2020.

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake. Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a.

PERSONVERNPRINSIPPER

NSD vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen om:

- lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen
- formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke viderebehandles til nye uforenlige formål
- dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet
- lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: åpenhet (art. 12), informasjon (art. 13), innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18), underretning (art. 19), dataportabilitet (art. 20).

NSD vurderer at informasjonen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art.

12.1 og art. 13.

Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32).

For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må dere følge interne retningslinjer og eventuelt rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til med prosjektet!

Kontaktperson hos NSD: Mathilde Hansen

Tlf. Personverntjenester: 55 58 21 17 (tast 1)

POLITIET
POLITIDIREKTORATET

Student - Tone Sørumsaugen
2nesor@online.no

NATIONAL POLICE DIRECTORATE

Deres referanse:

Vår referanse:
201903556-3 501

Sted, Dato
Oslo, 07.10.2019

**SVAR PÅ SØKNAD OM TILGANG TIL DATA I FORBINDELSE MED
MASTEROPPGAVE I ERFARINGSBASERT ETTERFORSKNING VED
POLITIHØGSKOLEN - TONE SØRUMSHAUGEN**

Politidirektoratet viser til din søknad av 28.08.2019 om innsamling av data fra politiet i forbindelse med masteroppgave i erfaringsbasert etterforskning ved Politihøgskolen.

Du har opplyst at du i masteroppgaven skal undersøke hvordan politi og påtalemyndighet i Norge vektlegger psykisk vold ved tilrettelagt avhør, der bakteppet er etterforskning av vold i nære relasjoner. Målet med oppgaven er å finne nærmere ut av om politiet aktualiserer psykisk vold på linje med fysisk vold ved planlegging og gjennomføring av tilrettelagte avhør.

Du ønsker å utføre individuelle intervjuer av 6-8 polititjenestepersoner innenfor praksisfeltet; etterforskere som gjennomfører avhør og politiadvokater som leder avhørene. Antallet ønskes fordelt utover to politidistrikter, fortrinnsvis Nordland og Øst politidistrikter, da dette vil gi et informasjonsmateriale med større variasjon.

Politidirektoratet har ingen forskningsetiske eller praktiske innvendinger til forskningen.

Det fremgår av politiregisterloven § 33 at opplysninger i det enkelte tilfelle kan gis til bruk for forskning uten hinder av taushetsplikten i § 23 når det finnes "rimelig og ikke medfører uforholdsmessig ulempe for andre interesser".

Ut fra informasjon i søknaden kan ikke Politidirektoratet se at det skal innhentes opplysninger om "noens personlige forhold", jf. politiregisterloven § 23 første ledd. Som vist til i søknaden skal intervjuene være basert på forhåndssamtykke fra respondentene, og det skal ikke samles inn, lagres eller skrives ut personopplysninger. Videre er det opplyst at det ikke skal innhentes opplysninger om

tredjepersoner. Politidirektoratet legger derfor til grunn at det ikke nedtegnes eller benyttes personidentifiserende opplysninger/taushetsbelagte opplysninger i forskningen.

Videre fremgår det av politiregisterloven § 23 annet ledd at "taushetsplikten også gjelder for opplysninger som det ut fra hensynet til etterforskningen i den enkelte sak, hensynet til spanings- og etterretningsvirksomheten eller hensynet til politiets operative virksomhet og

Politidirektoratet

Post: Postboks 2090 Vika, 0125 Oslo	Tlf: 23 36 41 00	Org. nr.: 982 531 950
Besøk: Fridtjof Nansens vei 14/16	Faks: 23 36 42 96	Giro: 7694.05.18020
	E-post: politidirektoratet@politiet.no	www.politi.no

organiseringen av denne er nødvendig å holde hemmelig". Du har opplyst at det ikke ønskes utlevert taushetsbelagte opplysninger etter denne bestemmelsen til dette forskningsprosjektet.

Politidirektoratet legger etter dette til grunn at det ikke vil bli behandlet taushetsbelagt informasjon i studien, verken om noens personlige forhold eller om politiets virksomhet, og at det således ikke er nødvendig med fritak fra taushetsplikt etter politiregisterloven § 33, jf. §

23. Under denne forutsetningen gir Politidirektoratet tillatelse til at studien kan gjennomføres.

Videre er tillatelsen betinget av at alle respondentene gjøres kjent med dette brevet og dets vilkår. Alle involverte må gjøres bevisst på skrankene for taushetsplikten. Det vises ellers til reglene om forskers taushetsplikt, jf. forvaltningsloven § 13 e. Det tas for øvrig forbehold om godkjenning og samtykke vedrørende den praktiske gjennomføringen av intervjuene (blant annet tidsbruk og personell) fra respondentenes ledere.

Med hilsen

Kristine Langkaas Amanda Baann Asdal seksjonssjef
rådgiver

Dokumentet er elektronisk godkjent uten signatur.

